

ERRICO MALATESTA

KÁVÉHÁZI ESZMECSERÉK

A FORRADALOMRÓL ÉS AZ ANARCHIÁRÓL

ANARCHISTA KLASSZIKUSOK

A fordítás az alábbi mű alapján készült:
Errico Malatesta: *Al Caffè – discutendo di rivoluzione e anarchia*
Edizione del CDA La Fiaccola, Torino, 1978

Fordította: Errico Verdi
Külön köszönet a segítségért Annának, Lacinak, Pandának és Filipnek.

Anarchista klasszikusok, 2019

ELŐSZÓ

Errico Malatesta (1853-1932) neve talán ismeretlenül csenghet a magyar olvasó számára. Ez nem véletlen, hiszen magyarul eddig még nem jelent egyetlen műve sem, sőt, magyar wikipedia oldal sem emlékezik meg személyéről. Szerte a világban azonban méltán említik az anarchizmus úttörői között – Bakunin, Élisée Reclus vagy Kropotkin mellett. Ez kétségkívül annak köszönhető, hogy fiatal korától kezdve aktívan részt vett az olasz (majd később a nemzetközi) anarchista mozgalomban, számos írás maradt fenn utána nem csupán az általa szerkesztett folyóiratokban (a *Volontà*-ban, a *L'Agitazione*-ben vagy az általa alapított és még mai napig is működő *Umanità Nova*-ban), hanem könyvek formájában is. Érdeme, hogy – kiváló szervezőképességének és fegyelmezett agitátori képességének köszönhetően – egyszerű munkásemberként képes volt munkások tömegeit megszólítani, és az elnyomó hatalom elleni lázadásra buzdítani (elég csupán az Anconából kiinduló „Vörös Hét” sztrájk sorozatot megemlítenünk). Forradalmi tevékenysége állandó veszélyt jelentett a hatóságoknak, ezért örök számkivettségben élt s számos esetben külföldre kényszerült (huzamosabb ideig tartózkodott például Argentínában, Angliában vagy Spanyolországban), ahonnan szakadatlan lelkesedéssel továbbra is kapcsolatban állt az anarchista mozgalommal. Annak ellenére, hogy szülőföldjén biztos börtön várt rá (hosszú életéből körülbelül 10 évet a rácsok mögött töltött), rendszeresen visszatért Itáliába, hogy személyesen is támogassa az elnyomó, autokrata államvezetés elleni törekvéseket.

Kávéházi eszmecserék – a forradalomról és az anarchiáról című műve közérthetően megfogalmazott dialógusok formájában vezeti be az olvasót az anarchizmus alap gondolataiba, legfőbb eszméinek pilléreibe, melyekre az érdeklődő későbbi, bővebb ismereteit felépítheti. Nyelvezete talán kissé ódivatúnak, archaikusnak tűnhet a modern olvasó számára (ne feledjük, hogy egyes fejezetei majd egy évszázada íródtak!), a mondanivalója azonban még mindig aktuális – s mindig is az lesz, amíg a világ társadalmi berendezkedése lehetővé teszi, hogy az állam, a törvényhozás és a karhatalom néptömegek elnyomására alapozza hatalmát. Itt kell megemlítenünk, hogy egyes kifejezések használata (kommunizmus, szocializmus stb.) félreértésekre adhat okot a mai olvasó számára: a történelem során ezek majd mind negatív értelmű szavakká változtak, elveszítve (sőt, esetenként teljesen kifordítva) eredeti rendeltetésüket. Csakúgy, mint maga az anarchia szó is, ami manapság a terrorizmussal áll leginkább összefüggésben a köznép értelmezésében, köszönhetően az állam és a média fáradozásainak, hogy negatív értelemben tüntesse fel az egyébiránt pozitív gondolatokat (lásd eme könyv tartalmát).

Malatesta három, teljesen különálló szakaszban írta meg a könyv tizenhét fejezetét. Az első tíz fejezet 1897-ben jelent meg az anconai *L'Agitazione* című

folyóiratban. A következő négy 1914-ben, szintén Anconá-ban látott napvilágot a *Volontà* hasábjain, míg az utolsó három keltezési dátuma 1921-1922 idejére tehető. A dialógusok – ahogy a mű címében is említjük – kávéházi eszmecserek formájában jutnak el az olvasóhoz az alábbi szereplők interpretálásában:

Giorgio – a korszak tipikus anarchistájának megtestesítője, az anarchizmus elméleti és gyakorlati „szakértője”;

Prospero – az erőszakos, kapitalista eszméket támogató, jólétet élvező burzsuj;

Cesare – jámbor, reformpárti polgár;

Ambrogio – főbíró, a hatalom és a fennhatóság alapelveinek védelmezője;

Vincenzo – (a mára már teljesen eltűnt) köztársaság párti forradalmár;

Pippo – első világháborús hadirokkant;

Luigi – a szocializmus híve, a parlamenti reformok támogatója.

A közérthető, ésszerű magyarázatokra alapozó mű reményeink szerint eljut azokhoz az olvasókhöz is, akikben az anarchia szó egyelőre idegenkedést és viszolygást vált ki. Mindössze pár fejezet elegendőnek bizonyulhat ahhoz, hogy megváltozzon véleményük, s ezek után egy olyan erkölcsi világnézetként tekintsenek az anarchizmusra, mely többek között előnyben részesíti az egyén szabad akaratát, valamint az emberek közötti önkéntes együttműködést az absztrakt törvények és erőszak által szabályozott jelenkori társadalmi berendezkedéssel szemben.

A közeljövőben tervezzük hasonló témakörű, Magyarországon kevésbé ismert művek teljes fordítását is megjelentetni. A kiadó email címén várjuk visszajelzéseiket, esetleges javaslataikat. Kellemes olvasást kíván:

A fordító

I.

PROSPERO (*közgazdaságban, politikában és egyéb tudományokban jártas, hájas burzsuj*): Hogyne... Persze... Tudjuk! Emberek éheznek, nők kényszerülnek prostitúcióra, gyermekek halnak meg a hiányos egészségügyi ellátás miatt. Mindig csak ugyanazt hajtogatja... A végén már kissé unalmassá válik. Nem hagyna már békén ezzel a számársággal?! Nyilvánvaló, hogy rengeteg társadalmi visszásság létezik: éhínség, iskolázatlanság, háborúk, bűnözés, járványok, balesetek... Hát aztán? Mit érdeklí az önt?

MICHELE (*szocialistákkal és anarchistákkal szimpatizáló diák*): Hogy miért foglalkozok ezzel?

Már megbocsásson, de önöknek van mit a tejbe aprítani, szolgálk lesik parancsaikat. Iskolába járatják gyerekeiket, az asszonyoknak meg még a fürdőbe menni is telik – önöknek minden megadatik. Éppen ezért, amíg a világuk össze nem dől, önöknek semmi sem számít. De ha csak egy parányi jóérzéssel bírnának...

PROSPERO: Elég legyen most már ebből a szentbeszédből! Micsoda hangnem ez, fiatalember!? Azt hiszi, hogy érzéketlen és közönyös vagyok mások bajai iránt? Voltaképp vérzik a szívem (*pincér, egy konyakot és egy szivart!*), vérzik a szívem; érzelmekkel azonban nem orvosolhatóak a társadalmi problémák. A természet törvényei megváltoztathatatlanok – sem szónoklat, sem bágyadt érzélgősség nem használ ellenük. A bölcs ember belátja e tény, s megpróbálja a lehető legtöbbet kihozni az életből, s nem kerget hiú ábrándokat.

MICHELE: Ühüm, tehát a természet törvényeiről van szó? S mi történe, ha a szegény emberek fejükbe vennék, hogy megváltoztatják ezeket a „természeti” törvényeket? Hallottam már szónoklatokat, melyek eléggé megrengették ezeket a fennkölt törvényeket.

PROSPERO: Ismerjük már régesrég a fajtájukat! Felőlem megmondhatja azoknak a szocialista és anarchista gazfickóknak, akikkel előszeretettel szűri össze a levet, s akik gyakorlatba vetnék elvetemült eszméiket, hogy remek katonáink és kiváló csendőreink vannak ellenük.

MICHELE: Ó, ha katonákkal és csendőrökkel jön, egy szót se szólok többet! Mintha csak az engem ért sérelmekre önök kezdeményeznének ökölharcot. Nem hagyatkozhatnak azonban a pusztá erőszakra akkor se, ha nincs más, amivel meggyőzhethének. Holnapra akár alul is maradhatnak, s akkor mi lesz?

PROSPERO: Hogyhogy mi lesz? Ha efféle szerencsétlenség következne be, s hatalmas zűrzavar, hirtelen elszabaduló gonosz indulatok, öldöklés és fosztogatás jelentkezne... Akkor is minden visszaállna a régi kerékvágásba azután. Talán egynéhány szegény meggazdagodna, s egynéhány jómódúra nyomorúság várna, alapjában véve azonban semmi sem változna, mert a

világ nem változik. Csak hozzon egyet elém az anarchista agitátorai közül, és meggyőzőm őt! Ezeknek remek tehetségük van az önhöz hasonló emberek üres fejét dajkamesékkel megtömni; de meglátja, velem nem etetik meg a képtelenségeiket.

MICHELE: Rendben. Elhozom majd egyik barátomat, aki szocialista és anarchista elveket vall, és örömmel venném, ha beszédbe elegyednének. Addig is, vitatkozhat továbbra is velem, minthogy nekem még nem teljesen formálódott ki a nézetem, noha az nyilvánvaló, hogy társadalmunk, eme jelenkori formájában, teljesen ellent mond a jóérzésnek és a józan észnek. Úgy tűnik ön minden hájjal megkent, szóval egy kis izgalom nem árt, sőt az emésztésének is használ majd.

PROSPERO: Legyen hát, beszéljessünk csak. De jobb, ha tudja, önnek inkább tanulnia kellene még, ahelyett, hogy olyan dolgokról fröcsög véleményt, ami már tanultabb és bölcsőbb emberek hatáskörébe tartozik. Tanulnia kellene önnek is, mondjuk még vagy húsz évet...

MICHELE: Ez nem bizonyítja azt, hogy ön többet tanult. Ha ez mégis így van, s ezt abból kell megítélnem, amit eddig mondott, kételkedem, hogy abból a rengeteg tanulásból sok megmaradt.

PROSPERO: Fiatalember, fiatalember! Némi tiszteletet...

MICHELE: Hogyne tisztelném önt! De mégse vágja fejemhez a koromat, s ne hozza fel ellenem a csendőrséget se. Az érvek nem köthetőek korhoz – az érvek lehetnek hibásak vagy helytállóak, és kész.

PROSPERO: Nos, akkor lássuk csak, mi mondandója van még számomra.

MICHELE: Csak annyit akartam, hogy nem tudom megérteni, miért nem jut elegendő kenyér, bor vagy hús a földműveseknek, akik vetnek, kapálnak és aratnak; miért nincs tető a házépítő mesterek feje fölött; miért van a cipész lábán rongyos cipő. Miért van az tulajdonképp, hogy akik dolgoznak, akik megtermelik a javakat, alapvető dolgokat nélkülöznek, mialatt azok, akik semmit sem csinálnak, fürdenek a fölöslegben. Nem tudom felfogni, miért nem jut kenyér az embereknek, holott megannyi műveletlen földterület van, s megannyi ember, aki készséggel és örömmel megművelné azokat; miért van annyi kőműves munka nélkül, holott rengeteg embernek nincs háza, miért van annyi munkanélküli cipész, szabó stb. mialatt a lakosság nagy része hiányt szenved a cipőben, a ruhában, s a mindennapi élethez szükséges dolgokban. Meg tudná tehát mondani, mely természeti törvény magyarázza és igazolja ezeket a képtelenségeket?

PROSPERO: Mi sem egyszerűbb vagy kézenfekvőbb ennél!
A termeléshez nem elég a munkáskéz – kell hozzá föld, nyersanyag, szerszámok,

tárolóhely, gépek, valamint a megélhetéshez szükséges dolgok, melyeket az ember addig elhasznál, amíg a termék végül piacra kerül; más szóval alaptőke szükséges mindehhez. A földművesek és a munkások csupán a munkaerőt adják: nyilvánvalóan nem jutnak munkához addig, amíg az, aki földdel és tőkével rendelkezik, nem igényli azt. Mi kevesen vagyunk csupán, földünk és tőkénk elegendő, még akkor is, ha egy terület időről-időre műveletlenül marad, vagy ha a tőkét nem forgatjuk; a munkásokból viszont eleget találni, amint arra szükségünk támad, így tehát akkor dolgoznak majd, amikor nekünk érdekünkben áll, s olyan körülmények közt, ami nekünk megfelel. S ha épp nincs szükségünk a munkájukra és úgy számítjuk, hogy semmi hasznunk nem származik abból, ha őket alkalmazzuk, tétlenségre kényszerülnek, még akkor is, amikor a legnagyobb szükségük lenne azokra a dolgokra, amiket megtermelnének. Most már elégedett? Hogy lehetne ezt ennél jobban elmagyarázni önnek?

MICHELE: Ejha, ezt nevezem ám nyílt beszédnek, ehhez kétség sem férhet! De mi alapján jogosult csupán egy pár ember a föld birtoklására? Hogy lehet az, hogy a tőke eme néhány ember kezében van, s pontosan azok kezében, akik nem dolgoznak?

PROSPERO: Igen, igen, tudom, mit akar mondani, és azokat a többé-kevésbé sántító érveket is ismerem, amikkel mások hozakodnának elő; a földhöz való jog a fejlesztésekben rejlik, és azon befektetéseknek köszönhető, melynek révén a földműves tőkéssé válik. De hadd legyek inkább őszinte...

A jelenkor a történelem tényeinek, az emberiség évszázados történetjének eredménye. Az emberi lét folyamatos harc, mindig is az volt, és az is lesz – valakinek jót hoz, valakinek rosszat. Mit tehetnék én ez ellen? Kinek jobban, kinek rosszabbul alakul – jaj a legyőzötteknek! Ez tehát a természet nagy törvénye, ami ellen fellázadni lehetetlen.

És mit szeretne ön? Meg kellene hát szabadulnom mindenemtől, hogy a nyomor felemésszen, mialatt valaki más a vagyonomból tivornyázik?

MICHELE: Amit én akarok az nem éppen ez. Noha azon morfondírozom: mi lenne, ha a munkások, felbuzdulván azon, hogy jóval többen vannak, kihasználnák azt, amit ön állít, hogy az élet egy harc és a jogok a tényekből származnak? Mi lenne, ha fejükbe vennék, hogy új „történelmi tény” alkossanak azzal, hogy elveszik a földet és a tőkét, és hogy új törvényt foganatosítanak?

PROSPERO: Hát, ez minden bizonnyal egy picit megbonyolítaná a dolgainkat. De majd máskor folytatjuk, most indulnom kell a színházba. Jó estét kívánok mindenkinek!

II.

AMBROGIO (*bíró*): Figyeljen rám, Prospero úr, most, hogy magunk közt vagyunk, mi, mint kifogástalan konzervatívok... Az egyik este, amikor azzal a felelőtlen Michele-lel beszéltem, nem akartam beleszólni... de ön tényleg meg van arról győződve, hogy ez a megfelelő hangnem az intézményeink megvédéséhez? Majdhogynem úgy tűnt, hogy ön az anarchista...

PROSPERO: Badarság! Miért mondja ezt?

AMBROGIO: Alapvetően ön utalt arra, hogy a jelenkor társadalmi szerveződése teljes mértékben az önkényeskedésre épül, ami értelmet ad mindazon törekvéseknek, melyek erőszakkal akarják lerombolni azt. S mi a helyzet akkor a civil életet irányító legfőbb elvekkel; a törvénnyel, az erkölccsel, a vallással – ezek semmit sem számítanak?

PROSPERO: Hát persze, önből mindig csak a törvény beszél! Hivatásából eredő rossz szokás ez.

Ha holnap a kormány kikiáltaná – tegyük fel – a kollektívizmust, ön ugyanolyan szenvtelenül ítélné el a magántulajdon támogatóit, mint ahogy manapság az anarchistákat: mindig az örök, megváltoztathatatlan törvény legfőbb alapelveinek nevében.

Ám be kell látnia, hogy ez csak fogalmak kérdése. Ön azt mondja törvény, én azt mondom önkényeskedés; de voltaképp, ami számít az a szent csendőrség, vagyis az, hogy annak van igaza, akik oldalán a *carabinieri*-k állnak.

AMBROGIO: Rajta hát, Prospero úr! Képtelenségnek tűnhet, de az ön által hón szeretett álokoskodás örökké elfojtja a konzervatív ösztöneit.

Nem fogja fel, milyen rosszul hat annak látványa, hogy ön, mint a haza nagyjainak egyike, érveket biztosít a rend legádázabb ellenségeinek.

Higgye el nekem, jobb lesz, ha – legalább a nyilvánosságban – befejezzük ezt a magunk közötti aprócseprő pörlekedést; fogjunk össze mindannyian s védjük meg intézményeinket, melyekre – az idő aljasságának köszönhetően – csúf csapások sújtanak... s védjük meg veszélybe sodródó érdekeinket!

PROSPERO: Úgy van, fogjunk össze – azonban semmit nem érünk el mindaddig, amíg hathatós intézkedéseket be nem vezetünk és amíg ön fel nem hagyja a liberális doktrínák használatával.

AMBROGIO: Ó, mi sem természetesebb! Szigorúbb törvényekre van szükségünk, melyeket még szigorúbban betartatunk.

De mindez nem elég. Pusztán önkényeskedéssel csak átmenetileg lehet a népet alárendelt szerepre bírni, tartósan semmiképp. Szembe kell szállnunk a propagandával, meg kell győznünk az embereket, hogy nekünk van igazunk.

PROSPERO: Micsoda álom! Szerencsétlen flótás, közös érdekeink tekintetében,

könyörgöm, vigyázzon a propagandával! Felforgató erejű az, még ha a konzervatívok kezdeményezik, akkor is. Az ön propagandája pedig örökké a szocialistáknak és az anarchistáknak kedvez... vagy az ördög tudja, hogy is hívják ezeket!

Próbálja csak meggyőzni az éhes embert, arról, hogy igazságos az, hogy nem eszik, főképp akkor, ha pont ő az, aki megtermeli az élelmet. Nincs baj mindaddig, amíg nem latolgat, és továbbra is csak áldja Istent és a munkaadóját mindazért a kevésért, amit kap. Amint ráeszmél a körülményekre, ennek vége: ellenséggé válik, akit többé nem lehet megbékíteni.

Úgy, úgy! Kerülnünk kell a propagandát, és – törvényesen, vagy akár törvénytelenül – féken kell tartanunk a sajtót...

AMBROGIO: Így igaz, így igaz!

PROSPERO: Megakadályozni a gyűléseket, feloszlatni az egyesületeket, lecsukolni azokat, akik gondolkodnak...

CESARE (*boltos*): Lassan a testtel, csak el ne ragadja önöket a hév! Ne feledkezzenek meg arról, hogy korábbi kormányok, más, alkalmasabb időszakban már alkalmazták az önök által imént felsorolt módszereket... És ez okozta a vesztüket!

AMBROGIO: Csitt, csitt! Jön Michele, azzal az anarchistával, akit tavaly fél évre leültettem lázító kinyilatkozásaiért. Köztünk maradjon, hogy manifesztuma törvényileg büntetendőt nem tartalmazott, de hát mit tehetünk... A bűnös szándék megvolt benne, nekünk pedig meg kell védenünk a társadalmat!

MICHELE: Uraim, jó estét! Hadd mutassam be egyik anarchista barátomat, aki készséggel jelentkezik Prospero úr a minap felajánlott kihívására.

PROSPERO: Miféle s fajta kihívásra? Csupán baráti beszélgetés volt az, hogy múltassuk az időt.

Azt azonban elmagyarázhatják nekünk, mi is ez az anarchia, amit eddig még soha nem voltunk képesek felfogni.

GIORGIO (*anarchista*): Ugyan nincs tanári végzettségem a témában és nem is azért jöttem, hogy előadást tartsak az anarchiáról, de tulajdonképpen meg tudom védeni az érveimet. Mindezek mellett, van itt egy úr (*ironikus hangléjtéssel utalván Ambrogio bíróra*), aki amúgy is többet tud róla, mint én. Sok mindenkit elítélt már az anarchizmusért; s minthogy minden bizonyonnyal lelkiismeretes ember, nem tette volna mindezt anélkül, hogy előzőleg ne tanulmányozta volna mélyrehatóan a szóban forgó témát.

CESARE: Ugyan már, ne személyeskedjünk! S minthogy az anarchiáról beszélünk, térjünk is egyből a lényegre!

Tudják, én szintén azt tapasztalom, hogy a dolgok rosszul mennek, és

találnunk kell valamit a problémák orvoslására. De nincs szükségünk ábrándok kergetésére, az erőszakot pedig kerülnünk kellene. Nyilvánvaló, hogy a kormány jobban szíven viselhetné a dolgozók sorsát; munkát biztosíthatna a munkanélkülieknek, védelmezhetné a nemzet iparát, serkenthetné a gazdaságot. Azonban...

GIORGIO: Mennyi mindent szeretne még a szegény kormánnyal elintéztetni! A kormány azonban nem akar a munkások érdekében járni, ami érthető is.

CESARE: Hogyhogy érthető? Eleddig a kormány valóban tehetetlenek, sőt, talán bágyadtnak tűnt az ország visszásságainak orvoslásában; de a jövő felvilágosult, lelkiismeretes miniszterei megtehetik majd mindazt, ami eddig elmaradt.

GIORGIO: Nem, kedves uram, ez nem a jött-ment miniszterek kérdése. Ez a kormányzat kérdése általánosságban és összességében véve; a tegnapi, a ma és a holnap kormányzataié. A kormány intézménye a birtokosoktól eredeztethető, s ahhoz, hogy fenntartsa magát, a birtokosok érdekeit kell szolgálnia, tagjai maguk is a birtokosok; hogy szolgálhatná tehát a munkások érdekeit?

Másfelől, a kormány még ha akarná sem tudná megoldani a társadalmi kérdéseket, mert azok alapvető eredete a kormány természetével és irányelveivel ellentmondásban áll. A társadalmi kérdések megoldása a rendszer radikális átforgatásában rejlik, még ha a kormány céljául tűzte is ki, hogy megvédje ezt a rendszert.

Arról beszélnek, hogy munkát kellene adni a munkanélkülieknek. De mit tehet a kormány, ha nincs munka? Haszontalan munkát végeztetni velük? S azután ki fizet? Gerjeszteni kellene a termelést, mely ellátja az emberek kielégíthetetlen szükségleteit? Azért, hogy a földbirtokosok majd azon találják magukat, hogy képtelenek eladni a munkásokból kiszippolyozott termékeket; s tényleg megszűnnének birtokossá lenni, mert a kormány elvonná tőlük monopolizált földjeiket és a tőkét, azért hogy munkát biztosítson az embereknek?

Ez szociális forradalmat, a múlt teljes felszámolását igényelné. S tudják jól minden bizonnyal, hogy ezt soha nem a kormány, hanem a munkások, a nélkülözők, a kitaszítottak hada kezdeményezi. Önök azt mondják: az ipart és a gazdaságot védelmezni kell. A kormány azonban nem favorizálhat egy ipari ágazatot a másik terhére, nem részesítheti előnyben az egyik régió kereskedőit másokéval szemben, mert különben, mit se nyernénk vele, egy kis részrehajlás, igazságtalanságon és felesleges kiadáson kívül. Badarság azt feltételezni, hogy a kormány mindenkit védelmez; ne feledjük, semmit se termel, csupán a mások által előállított javakat mozgatja.

CESARE: Akkor tehát? Mi a megoldás, ha a kormány nem szándékozik és nem is képes csinálni semmit se? Még ha forradalom robbana is ki, új kormány felállítása szükséges; s ha azt mondják, hogy az összes kormány ugyanolyan, akkor a forradalom után is ugyanolyan lesz, mint amilyen előtte volt.

GIORGIO: Igazuk lenne, ha a forradalmunk egyszerűen csak kormányváltást eredményezne. Mi azonban a tulajdoni rezsim, a termelési- és cserekereskedelmi rendszer teljes átalakítását szeretnénk; ami pedig a kormányt, azt a haszontalan, kártékony, élősködő organizmust illeti – egyáltalán nem akarjuk. Úgy tartjuk, hogy amíg létezik kormányzat, vagyis, egy a társadalom fölé helyezett testület, melynek hatalmában áll, hogy érdekeit önkényesen érvényesítse, addig nem létezhet igaz egyenjogúság, s nem létezhet béke sem az emberek között. Önök tudják, hogy anarchista vagyok, az anarchia pedig kormány nélküli társadalmat takar.

CESARE: Micsoda? Kormány nélküli társadalom! Hogy élhetnénk úgy? Ki alkotná a törvényeket? Ki hajtatná végre őket?

GIORGIO: Látom, fogalma sincs róla, mit akarunk. Hogy elkerüljük a haszontalan időfecsérlést, engedjék meg, hogy – röviden, de velősen – elmagyarázzam programunkat; azután folytathatjuk egy közös eszmecserével. De most már későre jár, kezdünk ezzel legközelebb.

III.

CESARE: Elárulja ma este tehát, hogy lehetne kormány nélkül élni?

GIORGIO: Megteszem a tőlem telhetőt. Mindenekelőtt azonban vizsgáljuk meg, mi a helyzet jelenkori társadalmunkkal, valamint azt, hogy valóban szükséges-e megváltoztatni az alkotmányt.

Ha egy pillantást vetünk a társadalomra, melyben élünk, az első szembeötlő dolog a nyomor, mely tömegeket sújt, a holnap bizonytalansága, mely többé-kevésbé mindenkit érint, a kétségbeesett – mindenki-mindenki elleni – küzdelem a napi betevő falatért...

AMBROGIO: Drága uram, egy darabig még folytathatja a társadalmi visszasságok leírását – sajnálatos módon, van belőlük elég. Azonban ez mit sem használ, és nem is szemlélteti, hogy jobban járnánk-e ha mindent felforgatnánk. Nem csupán a nyomor az, ami az emberiséget sújtja, hanem a járványok, a kolera, a földrengések... Furcsa lenne, ha hadat üzenne ezek ellen a csapások ellen is. A dolgok természetében ott lakozik a gonosz...

GIORGIO: Pont azt akarom szemléltetni, hogy a nyomor a társadalom jelenkori szerveződésétől függ, s nem létezne egy egyenlőbb, ésszerűbben megszervezett társadalomban.

Amikor nem ismerjük a bajok eredetét, s nem tudjuk orvosolni azokat, nincs mit tenni; de ha van rájuk gyógyír, mindenkinek érdekévé és kötelességévé válik, hogy alkalmazzuk azt.

AMBROGIO: S íme, itt téved ön: a nyomor az emberi akarat és emberi rendelkezés felett álló okokra eredeztethető vissza. A nyomor a természet fősvénységéből származik, amely nem biztosít elegendő javakat az emberi igényeknek.

Vessünk csak egy pillantást az állatok világára, ahol a *kapitalista becstelenséget* vagy a *zsarnok kormányzatot* okolni nem lehet; az állatoknak meg kell küzdeniük az élelemért, máskülönben éhen halnak.

Ha nincs, hát nincs. Az az igazság, hogy már túl sokan vagyunk a földön. Ha az emberek belátnák ezt és nem vállalnának gyereket anélkül, hogy el tudnák tartani őket... Malthust olvasott?

GIORGIO: Igen, de nem sokat: de az se számítana, ha egyáltalán nem olvastam volna műveit. Amit tudok – bizonyos részek elolvasása nélkül is –, hogy vastag bőr lehet annak arcán, aki fenntartja azokat az érveket.

Ön azt mondja, hogy a nyomor a természet kapzsiságán múlik, mialatt tisztában van vele, hogy vannak műveletlen földterületek...

AMBROGIO: Azért vannak műveletlen földterületek, mert nem érdemes megművelni őket; nem termelnek eleget ahhoz, hogy megtérüljön a befektetett költség.

GIORGIO: Azt hiszi?

Tegyen egy próbát, s ajánlja fel a földműveseknek, meglátja majd, micsoda kerteket hoznak ki belőlük! Ezt tényleg komolyan gondolja? Miért volt hát eme területek nagy része művelt akkor, amikor a földművelés még gyerekcipőben járt, a napjainkban alkalmazott vegyszerezés és a gépesítés még nem létezett? Nem tudja, hogy manapság a sziklatalajból is termékeny földterületet nyerhetünk? Nem hallott róla, hogy – látnoki képességekkel kevésbe megáldott – agronómusok kiszámolták, hogy egy ésszerűen megművelt, Itália nagyságú terület százmillió embert lenne képes eltartani?

Az ok, amiért a föld műveletlen, és hogy a művelt földterület – a kevésbe kezdetleges kultiválási módszerek alkalmazásával – miért csak egy parányi részét adja vissza teljes kapacitásának, valójában az, hogy a birtokosoknak nem áll érdekében növelni a földek termelékenységét.

Nem érdekli őket az emberek jóléte; eladásra termelnek, és tudják, hogy ha egy termekből bőven áll rendelkezésre, az árak alacsonyak, a bevétel pedig csökken. Jóval csekélyebb a nyereség így, mint amikor kevés a termék, tehát annyit adhatják el azokat, amennyit nekik tetszik.

Ez nem csak a mezőgazdasági termékekre értendő. Mindenféle emberi tevékenységre ugyanúgy igaz. Példának okáért, a városokban a szegények kénytelenek higiénia- és erkölcsöt nélkülöző, fertőzött viskókba zsúfolódni, tarthatatlan, emberi életre alkalmatlan körülmények között. Miért történik mindez? Talán azért, mert nincsenek házak? Miért nem építenek mindenki számára elegendő, megfelelően kényelmes és szép házat?

Kő, vályog, mész, vas, fa – az összes építőanyag bőséggel rendelkezésre áll; mint ahogy a munkanélküli kőműves, ács és építész is, akik nem kívánnak mást, csak hogy dolgozhassanak; miért van hát ennyi kihasználatlan erőforrás, melyet mindenki javára lehetne fordítani?

Ennek oka egyszerű; ha lenne egy csomó ház, a lakbérek csökkennének. A kész házak tulajdonosai – ugyanazok, akiknek módjában állna újakat építeni – nem vennék szívesen, ha az árak lemennének, mindössze azért, hogy a pórnép kegyeit megnyerjék.

CESARE: Van abban igazság, amit mond; de az ön magyarázata elkerüli a fájdalmas tényeket, amelyek országunkat sújtják.

A rosszul vagy csak részben megművelt föld, a zátonyra futott életek, az általános nyomor okai tőkés társadalmi osztályunk virtusában keresendők. A kapitalisták vagy tartanak az ipar fejlesztésétől, vagy mit sem tudnak róla, a földbirtokosok hallani se akarnak arról, hogy elszakadjanak az őseiktől örökölt módszerektől, a kereskedők nem tudnak új piacokra betörni, a kormány pedig – blöd költségvetési- és vámpolitikájával – ahelyett, hogy támogatná a magánkezdeményezéseket, meggátolja és csírájában elfojtja azokat. Lásd Franciaország, Anglia vagy Németország példáját.

GIORGIO: Azt, hogy tőkés társadalmi osztályunk tétlen és tudatlan, nem

kétlem. Eme gyengesége azonban mindössze arra ad magyarázatot, hogy miért tud más országok burzsoáziája felülkerekedni rajta a világpiac meghódításában vívott harcban. Az emberek nyomorának okát ez éppenséggel nem magyarázza meg. Világos a bizonyíték arra, hogy a nyomor, a munkanélküliség és a többi társadalmi visszasság azokban az országokban létezik, ahol a burzsoázia aktívabb és intelligensebb, ahogyan például Itáliában is. Sőt, ezek a visszasságok általában még hevesebbek az iparilag fejlettebb országokban, kivéve ott, ahol a munkások – szakszervezeteikkel, ellenállással vagy lázadással – képesek voltak jobb körülményeket kivívni.

A kapitalizmus mindenhol ugyanaz. Ahhoz hogy túléljen és virágozzon, állandó hiányt kell teremtenie: fenn kell tartania az árakat, hogy éhes tömegeket generáljon, akik majd bármilyen körülmény alatt dolgozni fognak neki. Igazándiból tudják önök, ha a termelés valahogy lendületbe jön egy országban, az a termelőket soha sem arra ösztönzi, hogy a belső fogyasztást növeljék, hanem mindig arra, hogy betörjenek a kinti piacokra. Csak akkor növekszik a helyi fogyasztás, ha a munkások is képesek profitálni ezen körülmények között, és magasabb bért követelhetnek, s ennek következtében még több terméket vásárolhatnak meg. Majd amikor – ilyen-olyan okból kifolyólag – a külföldi piac, melynek dolgoznak, pangásnak indul, jön a krízis időszaka, a munka leáll, a bérek csökkennek, s a nyomor ismételten felüti ragyás fejét. Azokban az országokban tehát, melyekben az emberek többsége mindent nélkülöz, ésszerűbb lenne saját fogyasztásukra termelniük. De mit nyernének mindebből a kapitalisták?

AMBROGIO: Szóval azt gondolja, hogy minden a kapitalisták hibája?

GIORGIO: Egyértelműen. Vagyis – még általánosabban véve – a hiba az, hogy pár egyén megkaparintotta a földeket és a termelőeszközöket és ráveszi a munkásokat arra, hogy ne a nép szükségleteinek kielégítése érdekében, hanem – épp eme szükségleteket kihasználva – a birtokosok bevételeinek gyarapítása céljából termeljenek.

Az összes, a burzsoá előjogok igazolására felhozott elgondolása teljességgel hamis, vagy csupán koholmány. Nem sokkal ezelőtt említette, hogy a nyomor oka a termékek szűkössége. Máskor meg azt mondta a munkanélküliség problémájának kapcsán, hogy hiába található áruk tömkelege a boltokban, a termékek azonban eladhatatlanok, s a birtokosok nem teremthetnek munkát csupán azért, hogy azután a portékát csak úgy kihajítsák.

Ez voltaképp a rendszer abszurditása: az ember éhen hal azért, mert a boltok tele vannak árucikkkel, a földek megművelésére nincs szükség, vagyis inkább, a földtulajdonosoknak nincs szüksége arra, hogy valaki megművelje földjeiket, a cipészek nem dolgoznak, az emberek annak dacára elnyűtt cipőben járnak, hogy túl sok az eladásra váró cipő... és így tovább.

AMBROGIO: Tehát a kapitalistáknak kellene éhen halniuk?

GIORGIO: Ó, természetesen nem. Egyszerűen, dolgozniuk kellene, ahogy azt mások is teszik. Talán kissé durván hangzik ön számára, és nem hisz benne: de aki nem dolgozik, az ne is egyék. Be tudnám önnek bizonyítani, hogy ez a fajta munka emberi szükséglet és örömforrás is egyben.

De azt majd máskor – az igazat megvallva, elég későre jár már, és holnap munkába kell mennem.

IV.

CESARE: Kedvemre tesz az önökkel való társalgás. Olyan hitelesen elő tudják adni a dolgokat, hogy az ember azt hinné, hogy igazuk van... és azt nem állítom, hogy mindenben tévednek.

Jelen társadalmi rendszerünkben bizonyára vannak – valós vagy látszólagos – képtelenségek. Például nehezemre esik megérteni a vámrendszert. Mialatt nálunk az emberek éhen halnak, vagy lebetegednek a megfelelő mennyiségű, jó minőségű kenyér hiányában, a kormány nehézséget lát abban, hogy búzát importáljon Amerikából, ahol többet termelnek, mint amennyire szükségük van, ráadásul hajlandóak lennének eladni azt. Úgy tűnik, mintha az éhes ember nem vágyrna arra, hogy étvágyát csillapítsa.

Noha...

GIORGIO: Igen, ez így igaz! A kormány azonban nem éhes; s nem éhesek az itáliai búzaföldek tulajdonosai sem, akiknek érdekében vet ki vámot a kormány a búzára. Ha a búza importálása azokon múlna, akik éheznek, azok igazán nem ellenkeznének!

CESARE: Tisztában vagyok ezzel, és az is világos számomra, hogy ezekkel az érvekkel meg lehet győzni a népet, akik a dolgot nagy vonalakban és csupán egy megvilágításból látják. De a tévedések elkerülése végett több oldalról is meg kell megvizsgálnunk a kérdést. Épp hozzá is kezdtem volna, amikor ön félbeszakított.

Igaz, hogy a földbirtokosok érdekei nagyban meghatározzák a behozatali vám kivetését. Másfelől, a határok megnyílásával az amerikaiak, akik a búzát és a húst kedvezőbb körülmények közt tudják előállítani, végül az egész hazai piacra rátennék a kezüket; mit tehetnének ez esetben földműveseink? A földtulajdonosok csódbe mennének, sőt, a földművesek még rosszabbul járnának. A kenyér kilója akár fillérekbe is kerülhetne, ugyanúgy éhen halna az, aki még annyit se tud megkeresni. Azután meg az amerikaiak – akármilyen magasak vagy alacsonyok is az árak – fizetséget szeretnének az áruért, s ha Itáliában nincs termelés, ugyan mivel fizethetnének?

Ön is megmondhatja, hogy idehaza megtermelhetnénk mi is azokat a termékeket, amelyeknek a talaj- és a klímaviszonyok a legmegfelelőbbek, majd kereskedhetnénk velük külföldön; a borral, a narancssal vagy egyes virágokkal, példának okáért. Mi lenne akkor azonban, ha azok a dolgok, melyeket képesek lennénk a feltételeink mellett megtermelni, nem kellenének másnak, vagy azért, mert nem vennék hasznát, vagy pedig azért, mert ők maguk is képesek megtermelni azokat? Nem számolva azzal, hogy a termelési kultúra változásához tőke, tudás és – mindenek felett – idő szükséges: s mit ennénk mi ezalatt?

GIORGIO: Így igaz! Rátapintott a lényegre. A szabadkereskedelem nem oldja meg a szegénység kérdését, mint ahogy a protekcionizmus sem. A szabadkereskedelem előnyökkel jár a fogyasztó, de hátrányokkal a termelő

számára; ezzel szemben a protekcionizmus a termelőknek kedvez, a fogyasztóknak pedig árt; s minthogy a munkások ugyanakkor termelők és fogyasztók is egyben, a végen ugyanott kötünk ki. És ez mindig így is lesz, amíg a kapitalista rendszert el nem töröljük. Ha a munkások saját maguknak dolgoznának, nem pedig a birtokosok nyereségszerzése érdekében, minden egyes ország megtermelné saját szükségletét, csupán meg kellene állapodniuk egymás közt, hogy elosszák a termelő tevékenységeket a talaj minősége, a klíma, a nyersanyagok hozzáférhetősége, valamint a lakosság eloszlása szerint, annak érdekében, hogy mindenki a legminimálisabb energiabefektetéssel a lehető legjobban élvezhesse a javak összességét.

CESARE: Igen, de ezek csupán rózsaszín álmok.

GIORGIO: Ma talán még csak álmok ezek; amikor az emberek majd ráébrednek arra, hogy a sorsuk jobbra is fordulhat, az álmok hamarjában valósággá válnak. Az egyedüli gátló tényezők: egyes emberek egoizmusa, mások tudatlansága.

CESARE: Vannak más gátak is, barátom. Ön azt hiszi, ha megszabadulnánk a birtokosoktól, már egyből aranyban fürödhetnénk...

GIORGIO: Ezt nem állítom. Ellenkezőképp: úgy gondolom, ahhoz, hogy legyőzzük a kapitalizmusnak köszönhető nélkülöző állapotot, s hogy úgy szervezzük meg a termelést, hogy mindenki szükségleteit kielégítsük, rengeteget kell dolgoznunk. Azonban nem a munkakedv, hanem a lehetőség az, ami hiányzik ehhez. Nem azért panaszkodunk a jelen rendszer ellen, mert el kell tartanunk pár léhűtőt – még akkor is, ha ez nyilvánvalóan nem tetszik nekünk – hanem azért, mert ezek a léhűtők azok, akik szabályozzák a munkát meggátolva bennünket abban, hogy megfelelő körülmények között dolgozhassunk és mindenki javára termelhessünk.

CESARE: Ön túloz. Igaz, hogy a birtokosok gyakran azért nem vesznek fel munkásokat, hogy spekulálhassanak a termékek szükségességével, de többnyire inkább azért, mert nekik sincs pénzük.

A föld és a nyersanyag nem elegendő a termeléshez. Amint tudja, kellenek még hozzá szerszámok, gépek, helyiségek, a munkások ellátására szolgáló dolgok – összességében véve pénz, ami nem gyarapodik hamarjában. Hány, de hány eltervezett, vagy már elkezdett vállalkozás megy csődbe a tőke hiánya miatt! Képzelve csak el mi történe egy – az ön által áhított – társadalmi forradalom esetén! A tőke kiiktatásával és az azt követő felfordulással általános elszegényesedés következne be.

GIORGIO: A tőke hiánya a jelen rendszer védelmezőinek egy újabb tévedése, hazugsága.

Talán egyik-másik vállalkozás tényleg megérzi a tőke hiányát, a pánikserű felvásárlások következtében; de ha a társadalom egészét vesszük figyelembe,

láthatjuk, hogy hatalmas mennyiségű az inaktív tőke, és ugyancsak hatalmas mennyiségű a műveletlen földterület.

Nem tűnik fel önnek a temérdek rozsdáette munkagép, a rengeteg elhagyatott gyár, a megannyi lakatlan ház?

A dolgozó munkásokat élelmezni kell; voltaképp a munkásoknak akkor is enniük kell, ha nincs munkájuk. Alig van mit enniük, de életben maradnak, és készen állnak arra, hogy dolgozzanak, ha a munkaadójuknak szüksége van rájuk. Tehát nem azért nem dolgoznak a munkások, mert az élethez szükséges erőforrások hiányoznak; ha saját maguk boldogulására dolgozhatnának, alkalmazkodnának, éppúgy, ahogy azt teszik akkor is, amikor munka nélkül vannak. Tudják, hogy eme ideiglenes áldozat árán végül megszabadulhatnak a nyomor és a társadalmi alávetettség helyzetéből.

Képzelve el – és ilyenek már jó néhányszor szemtanúi lehettünk –, amint egy földrengés egy város egy egész kerületét lerombolja. Nem sokkal ezután a várost újjáépítik, jóval szebb lesz, mint az azelőtt volt, s nyoma se látszik a katasztrófának. Minthogy ez esetben a munkaadók és a kapitalisták érdeke az, hogy munkát adjanak az embereknek, az erőforrásokat hamar előteremtik, és egy szemvillanás alatt az egész várost újjáépítik, ugyanott, ahol váltig állították előtte, hogy nem áll módjukban a „munkásnegyedeket” felújítani.

Ami pedig a tőke kiiktatását illeti egy esetleges forradalom esetén: jócskán remélhető, hogy egy tudatos mozgalom részeként, melynek célja a társadalmi vagyon közös birtoklása, az emberek nem akarják majd elpusztítani azt, ami az övék lesz. Mindenesetre ennél rosszabbul esne nekik egy földrengés!

Természetesen adódnak majd nehézségek, mielőtt a dolgok jobbra fordulnának. Csak két akadályt látok, melyet le kellene győznünk még a kezdetek kezdetén: az emberek tudatlanságát... és a csendőrséget.

AMBROGIO: Folytassa csak: a pénzről, a munkáról, a termelésről, a fogyasztásról stb. már szolt... De vajon a jogról, az igazságszolgáltatásról, az erkölcsről és a vallásról sosem beszél?

Kellőképp fontos a pénzről is beszélni, valamint arról, hogy hogyan lehet a földet a legjobban megművelni; sokkal fontosabbak – minthogy létfontosságúak – azonban az erkölcs kérdései. Én is azt szeretném, ha mindenki jól élne, de ha annak érdekében, hogy elérjük ezt az utópiát, meg kell sértenünk az erkölcs törvényeit, ha meg kell tagadnunk a jog azon örökérvényű alapelveit, amelyeken minden civil társadalom nyugszik, akkor – ó, jaj –, ezerszer is jobban viselném, ha a jelenkor szenvedései örökké tartanának!

Aztán pedig – ha belegondol –, kell, hogy létezzen egy felsőbb akarat, mely a földet irányítja. A föld nem csak úgy magától keletkezett; kell, hogy legyen valami azon *túl* – nem mondom, hogy Isten, Paradicsom vagy Pokol, mert ön hajlamos nem hinni ezekben –, kell lennie valaminek azon *túl*, ami megmagyaráz mindent és ahol az ember kárpótlást kaphat az őt eme földgolyón ért látszólagos igazságtalanságokért.

Gondolja, hogy meg tudja bontani a világegyetem eme előre megalapozott

harmóniáját? Nem, nem képes rá – mi csupán meghajolhatunk előtte. Egyszer s mindenkorra, hagyja abba a tömegek felbujtását, s ne keltsen képzeletbeli reményeket a szerencsétlenek lelkében; ne szítsa a tüzet, mely sajnos még parázslék a hamu alatt! Ön vagy az önhöz hasonló modern barbárok valóban szörnyű társadalmi kataklizmába kívánják taszítani ezt a civilizációt, mely nemcsak őseink dicsősége, hanem a miénk is? Ha ön tényleg valami érdemeset akar cselekedni, ha a szegények szenvedésein szeretne minél jobban enyhíteni, mondja el nekik, hogy törődjenek bele a sorsukba, merthogy az igazi boldogság az elégedettségben rejlik. Egyébként is, mindenki a saját keresztjét hordja; minden társadalmi osztálynak megvannak a kínjai és kötelességei, és nem mindig a leggazdagabbak a legboldogabbak.

GIORGIO: Ugyan már, kedves bíró uram, hagyjuk most a „nagy alapelvekről” való kinyilatkoztatást és a hagyományos méltatlankodást; nem a bíróságon vagyunk és – pillanatnyilag – nem kell ítéletet hirdetnie felettem.

Hallván önt beszélni, lenne-e valaki is, aki azt gondolná, hogy ön a számkivetettek közül való? S milyen találó a szegények beletörődése... Azok számára, akik rajtuk élősködnek!

Mindenek előtt arra kérném, hagyja a transzcendentális, vallási és olyasféle érveket, amikben meg önmaga se hisz. A világegyetem rejtélyeit egyáltalán nem ismerem, mint ahogy ön sem; épp ezért felesleges belevonnunk őket a vitába. Legyen résen a többivel; a legfőbb alkotóba, a teremő Istenbe, és az emberiség atyjába vetett hit nem lenne biztos fegyver az ön kezében. Ha mindebből a papok, akik mindig a tehetősek szolgálatában voltak, vannak és lesznek, azt vezetik le, hogy a szegények kötelessége az, hogy beletörődjenek a sorsukba, mások arra következtethetnek (és a történelem folyamán így is tettek), hogy az igazság és az egyenlőség törvényes. Ha Isten a mi közös atyánk, mi mindannyian testvérek vagyunk. Isten nem szeretné azt látni, hogy gyermekei közül néhányat kihasználnak vagy halálra gyötörnek a többiek; és így a gazdagok, az uralkodók lennének az Úr kiátkozott Káinjai.

De hagyjuk is ezt.

AMBROGIO: Nos, hagyjuk hát a vallást, úgyis hasztalan lenne az ön számára. Azonban a jogot és az erkölcsöt méltányolná felsőbb igazság gyanánt!

GIORGIO: Nézze, ha úgy lenne, hogy a jog, az igazságszolgáltatás és az erkölcs akár csupán egyetlen egy ember számára felszentelten elnyomást és boldogtalanságot kívánna meg, azon nyomban azt mondanám, hogy a jog, az igazságszolgáltatás és az erkölcs csupán hazugság, a kiváltságosak védelmére kovácsolt, alávaló fegyver; és valóban így is van, amikor arra szánják őket, amire akarják.

A jog, az igazságszolgáltatás és az erkölcs célja az, hogy a lehető legjobb jusson ki mindenki számára, máskülönben csupán a zsarnokság és az igazságtalanság színönimáiként szolgálnak ezek. És nyilvánvalóan igaz, hogy ez a fogalom az élet szükségleteire és az emberi társadalom fejlődésére válaszol, azokra,

amelyek az emberi tudatban formálódnak, lakoznak, és folyamatosan fokozódnak, mindazon szembenálló erők ellenére, melyek mindeddig uralták földünket. Ön pedig nem tudja megvédeni – száználmas álokoskodásán kívül – a jelen társadalmi intézményeket az erkölcs és igazság alapelveinek absztrakt interpretálásával sem.

AMBROGIO: Ön roppantmód hiú. Nem elég, hogy tagadja – számomra legalábbis úgy tűnik – a tulajdonhoz való jogot, de azt is fenntartja, hogy saját alapelveinkkel képtelenek vagyunk megcáfolni önt ebben...

GIORGIO: Pontosan így van. Ha akarja, legközelebb jobban kifejtem önnek ezt.

V.

GIORGIO: Nos, tisztelt bíró uram, ha nem tévedek, a tulajdonjog kérdésénél jártunk.

AMBROGIO: Csakugyan. Igazán kíváncsi vagyok arra, hogy hogyan védené meg – az erkölcs és az igazságszolgáltatás nevében – a szándékosan elkövetett lopást és rablást?

Egy olyan társadalom, amelyben senki sem tudja biztosítani, ami az övé, nem lenne már társadalom, csupán egy csapat vadállat, kész arra, hogy felfalja egymást.

GIORGIO: Nem tűnik úgy önnek, hogy pontosan ez a helyzet jelen korunk társadalmával?

Lopással és rablással vádol bennünket; holott, ellenkezőképp, nem épp a birtokosok azok, akik megfosztják a dolgozókat munkájuk gyümölcsétől?

AMBROGIO: A birtokosok a lehető legjobb belátásuk szerint bánnak tulajdonukkal, megvan rá a joguk, mint ahogy a dolgozóknak is, akik szabadon rendelkezhetnek munkaerejükkel. A birtokosok és a dolgozók szabadon megegyezhetnek a munka árában, s ha a közöttük kötött szerződést mindketten betartják, senki sem panaszkodhat.

A jótékonyság csillapíthatja az akut problémákat, a meg nem érdemelt sérelmeket, de a törvényt semmi sem sértheti.

GIORGIO: De hogy beszélhet szabad szerződésről?! A munkás, aki nem dolgozik, s nincs mit ennie, annyira dönthet szabadon, mint egy haramiáktól rettegő csavargó, aki – életét mentvén –átengedi mindenét.

AMBROGIO: Így igaz; de ezt nem hozhatja fel az ellen, hogy minden embernek jogában áll úgy rendelkeznie tulajdona felől, ahogy neki tetszik.

GIORGIO: Tulajdon, tulajdon! Hogyan lehetséges az, hogy a földbirtokosok magukénak nyilvánítják a földet és a terményt, mint ahogy a kapitalisták a munkaeszközöket, valamint az emberi tevékenységből származó tőkét?

AMBROGIO: A törvény képez jogot erre.

GIORGIO: Ó, ha csak a törvényre hivatkozunk, akkor az útonálló is követelhetne jogot a gyilkolásra és a rablásra: mindössze valamiféle törvénycikkelyt kellene alkotnia, amely elismeri ezt a jogot. Egyébként pontosan ez az, amit az uralkodó osztály megvalósított: megalkotta a törvényt, amely érvényesíti az általa véghezvitt jogsértéseket, vagy amely eszközként szolgál az újabb jogtalanságok elkövetéséhez.

Ha az önök „felsőbb elvei” a törvénykönyvön alapulnak, akkor elég, ha holnap egy törvény kimondja a magántulajdon eltörlését, s az, amit ma rablásnak és kifosztásnak hívnak, azon nyomban „felsőbb elvvé” lép majd elő.

AMBROGIO: Ó, de a törvénynek igazságosnak kell lennie! A jog és az erkölcs elveihez kell igazodnia, nem szabad, hogy féktelen szeszélyek eredményeként jöjjön létre, máskülönben...

GIORGIO: Szóval nem a törvény alkotja a jogokat, hanem a jogok hitelesítik a törvényt. Akkor hát mi jogon tartozik a létező – mind természetes, mind az emberiség által alkotott – javak összessége egy pár személyhez, akik élet-halál kérdésében rendelkezhetnek a kirekesztettek tömegei felett?

AMBROGIO: Ez az a jog, mely alapján minden ember szabadon rendelkezhet – kell, hogy rendelkezzen – tevékenységének termékével. Ez természetes az emberek számára, és nélküle civilizáció nem létezhetne.

GIORGIO: Íme, itt van hát a munkához való jog védelmezője! Igazán nagyszerű! De mondja meg, hogy van az, hogy akik dolgoznak, azoknak nincs semmijük, míg a tulajdon azoké, akik nem dolgoznak? Nem tűnik úgy önnek, hogy elméletének logikus eredményeképp a jelenlegi tulajdonosok a rablók, úgyhogy – ha igazságot akarunk tenni – meg kell fosztanunk őket vagyonuktól, amit jogos tulajdonosaiktól, a munkásoktól vettek el?

AMBROGIO: Ha a birtokosok közül valaki nem dolgozik, az azért lehetséges, mert előzőleg már kidolgozták magukat, és ők, vagy őseik érdemlegesen takarékoskodtak, vagy pedig tehetségesek a megtakarításaik kamatoztatásában.

GIORGIO: Csakugyan el tudná képzelni önmagát a munkás helyében – aki általában annyit keres, hogy éppen éhen ne haljon – amint takarékoskodik, és ez által vagyonra tesz szert?

Ön tudja nagyon jól, hogy a tulajdon eredete az erőszak, a rablás és a lopás, legyen az legális, vagy illegális. De tegyük csak fel, hogy valaki jól gazdálkodott munkájának – saját, egyéni munkájának – gyümölcseivel: ha továbbra is élvezni akarja azt, amikor és ahogyan szeretné, hát legyen. A dolog azonban teljesen megváltozik, amikor a megtakarítások *kamatoztatása* – ahogyan azt ön nevezte – elkezdődik. Ez azt jelenti ugyanis, hogy másokat dolgoztatnak, majd elorozzák tőlük munkájuk eredményének jelentős részét; felvásárolják a portékát, majd magasabb áron eladják, mint amennyibe azok előállításuk kerül; mesterséges keresletet teremtenek, majd azon nyereszkeskednek; ellehetetlenítik mások életét azáltal, hogy éhbérért dolgoztatják őket szabad munkavállalás jogcímén; és egyéb ilyesféle dolgok, melyek már nincsenek összhangban az igazságérzettel, és amelyek azt bizonyítják, hogy a tulajdon – amikor nem egyenesen nyílt

rablásból származik – mások munkáján alapul, melyet a tőkésék így vagy úgy saját hasznukra fordítottak.

Igazságosnak tűnik az ön számára, ha valaki – tegyük fel – munkája és találékonysága révén szert tesz egy kis tőkére, és ebből kifolyólag másokat megfoszt munkájuk eredményétől, majd az összes jövőbeli nemzedékére örökíti annak jogát, hogy semmittevőként élősködhessenek munkásaik vállán? Igazságosnak tűnik az ön számára, hogy az emberiség nagy része – minthogy kevés a szorgalmas és takarékos ember, aki tőkét halmozott fel – állandó nyomorúságra és elkorcsosulásra ítéltetett?

Máskülönben, még ha valaki szellemi és fizikai erejével saját magának is dolgozott, anélkül, hogy valakit is kizsákmányolt volna; még ha az összes akadály ellenére is ez a valaki képes lett volna sokkal többet termelni a szükségesnél, a társadalommal közvetlen vagy közvetetten együttműködve, az sem jogosítaná fel arra, hogy másoknak ártson, s hogy megfossza őket a léthez elengedhetetlen erőforrásoktól. Ekképpen, ha valaki épít egy utat a tengerparthoz, nem formálhat jogot arra, hogy meggátolja a többieket a tengerhez való lejutásban. Ha valaki egymaga fel tudná szántani és megművelni a tartomány összes földjét, az nem jogosítaná fel arra, hogy kiéheztesse a vidék többi lakóját. Ha valaki egy új, hathatós termelőgépet talál fel, nem jogosítaná fel arra, hogy találmányát arra használja, hogy uralmának vesse alá az embereket; mint ahogy arra sem, hogy utódjainak végeszakadatlan generációján át örökítse eme leigázáshoz és kizsákmányoláshoz való jogot.

De el is kalandoztam már, és egy pillanatra azt feltételeztem, hogy a birtokosok is munkások, vagy a munkások leszármazottjai! Szeretné, ha elmesélném, honnan származik közösségünk összes tehető embere, az antik törzsek nemeseit és a tegnap újdonsült gazdagjait is beleértve?

AMBROGIO: Ne, ne, az Isten szerelmére, ne menjünk bele a személyes dolgokba.

Ha vannak is olyanok, akiknek gazdagsága megkérdőjelezhető, az még nem adhat okot arra, hogy a tulajdonjogot megtagadjuk. Ami megtörtént, megtörtént, felesleges régi sérelmeket előásni újból.

GIORGIO: Ha úgy akarja, ne háborgassuk őket. Számomra ennek nincs jelentősége. A személyi tulajdont meg kellene szüntetni, de nem pont azért, mert többé-kevésbé megkérdőjelezhető forrásból származik, hanem inkább azért, mert jogot és lehetőséget formál mások munkájának kihasználására: hatalmas tömegeket rendel alá csupán egy pár ember akaratának.

Mellesleg, az ön takarékoskodási elve hogyan igazolja a személyes földtulajdont? Nem mesélheti be nekem, hogy az is a birtokosok vagy az ő elődjeinek munkájából származik!

AMBROGIO: Figyeljen rám. A műveletlen, meddő földnek nincs értéke. Az emberek elfoglalják, feltörik, termőképessé teszik azt, és természetszerűleg jogot

formálnak a terményre, mely befektetett munkájuk nélkül nem termett volna meg.

GIORGIO: Így igaz: ez a munkás munkájának gyümölcséhez való joga; ez a jog azonban megszűnik, mihelyst a munkás abbahagyja a föld megművelését. Nem gondolja?

Na mármost, hogy lehet az, hogy a jelenlegi birtokosok olyan – gyakran hatalmas – területeket birtokolnak, melyeken nem dolgoznak, soha nem is dolgoztak és többnyire nem is dolgoztatnak másokat? Hogy lehet az, hogy a soha meg nem művelt földek magántulajdonban vannak? Mi az a munka, mi az a fejlesztés, mely ebben az esetben tulajdonjogot igazolhatna?

Az igazság az, hogy a magántulajdon eredete az erőbitorlás. Ez érvényes mindenféle tulajdonra, a földtulajdonra is beleértve. Nem látja be és nem fogadja el azt az alapelvet, hogy a jog egyenlő a hatalommal, addig amíg... nem ön áll a másik oldalon!

AMBROGIO: Mindent összességbe véve ön azonban szem elől téveszti a dolgok társadalmi jelentőségét, a polgári konzorciumban rejlő igényeket. Tulajdonjog nélkül nem lenne biztonság, a rend nem működne tovább: a társadalom káoszba torkollana.

GIORGIO: Micsoda? Most meg a társadalmi jelentőségről beszél? Amikor korábbi beszélgetéseink folyamán én csupán a magántulajdon okozta károkról regéltem, ön absztrakt jogi elvekre hivatkozott.

Erre az estére ennyi elég is volt. Bocsásson meg, de mennem kell. Legközelebb folytatjuk.

VI.

GIORGIO: A nemjóját, hallották, hogy mi történt? Valaki beszámolt a sajtónak arról, amiről beszélgettünk a múltkoriban, és amikor megjelentették a lapot, egyből be is vonták azt.

AMBROGIO: Ó!

GIORGIO: Magától értetődik, hogy ön nem tud semmiről... Nem értem, hogy hihet abban, hogy igaza van, amikor annyira fél attól, hogy a nyilvánossághoz is eljut valami az ön elméleteinek megvitatásából. Az újság hitelt érdemlően számolt be mind az ön, mind az én véleményemről. Elégedettnek kellene lennie, hogy az emberek képesek értékelni az ésszerű alapgondolatokat, melyeken a jelenlegi társadalmi berendezkedés nyugszik, és amelyek igazat adnak ellenzői haszontalan kritikáinak. Ehelyett ön befogja az emberek száját, elhallgattatja őket.

AMBROGIO: Én nem voltam benne ebben a dologban; a bírói magisztrátushoz tartozom, nem pedig a belügyminisztériumhoz.

GIORGIO: Igen, ez így igaz. De önök egy követ fújnak, ugyanaz a lelkület vezérli mindannyiukat.

Ha zavarja, amiről szövegelek, szóljon csak, s megyek máshova s ott folytatom.

AMBROGIO: Nem, nem, ellenkezőleg! Bevallom, felkeltette érdeklődésemet. Folytassuk csak; és hátha majd szólhatok egy jó szót az ügyésznél. Elvégre, ahogy a törvényben is foglaltatik, a véleménynyilvánítás jogát senkitől sem lehet megtagadni.

GIORGIO: Folytassuk hát! Múltkor, ha jól emlékszem, a tulajdonjog megvédésére ön a jelenlegi alaptörvényt, más néven a polgári törvénykönyvet hozta fel, azután az igazság érzetét, majd a társadalmi jelentőséget. Engedje meg, hogy röviden összefoglaljam gondolataimat mindezzel ellentétben. Véleményem szerint a magántulajdon igazságtalan és erkölcstelen, mert vagy egyértelmű erőbitorlason, vagy csaláson, vagy mások munkájának törvénybe iktatott kihasználásán alapul. Káros, mert gátakat állít a termelés útjába, és megakadályozza, hogy a föld és a munka során kinyert javak minden ember igényeit kielégítsék. Ártalmas, mert tömeges nyomort szül, és gyűlöletet, bűnözést és megannyi, a modern társadalomra többnyire negatívan ható dolgot generál.

Épp ezért, arra vágyok, hogy megszűnjön és helyébe lépjen a köztulajdon rendszere, melyben az összes ember egyenlően kivenné részét a munkából a maximális jólét elérése érdekében.

AMBROGIO: Igazán nem értem, hogy milyen logika alapján jutott el a köztulajdon gondolatához. A tulajdon ellen hoz fel érveket, mert az – ön szerint – erőszakból, és mások munkájának kihasználásából származik. Azt mondja, hogy a kapitalisták a termelést a saját hasznuk szerint szabályozzák, ahelyett, hogy a lehető legjobbban a köz igényeit részesítenék előnyben, s nem használnák ki a munkásokat. Nem ismeri el annak jogát, hogy jövedelemre tegyenek szert a földből azok, akik azt nem a saját kezükkel művelik; hogy pénzüket kamatoztassák; vagy, hogy, részesedéshez jussanak azáltal, hogy ház- vagy gyárépítésbe fektetnek. Azonban azt elismeri, hogy a munkásoknak joguk van a saját munkájuk gyümölcéséhez, sőt, meg is védi ezt az álláspontot. Ebből kifolyólag – szigorú logikát követve – saját feltételei alapján jogcímet követelhet a tulajdonra, a részesedésre és a személyi jövedelemre; akár kérhetné még azt is, hogy számoljuk fel a jelen társadalmát, valamint azt, hogy a munkaeszközöket és a földet azok között osszuk meg, akik hajlandóak használni azt... de közösködésről nem beszél. A magántulajdon, az egyén által előállított termék birtoklása mindig is létezik majd; s ha ön azt akarja, hogy az ön felszabadított munkása biztonságban érezhesse magát, akkor is ha nem csinál olyan munkát, amelynek gyümölcse azon nyomban kézzelfogható, el kell ismernie a termőföld és a termelési eszközök személyes birtoklásának létezését, legalább is addig, amíg azokat használják.

GIORGIO: Nagyszerű, folytassa csak – s még önből is kibújik a szocialista! Ha az enyémhez viszonyítjuk, a szocializmus másféle iskolája ez, amiről ön beszél, de akkor is csak szocializmus! A szocialista bíró elég érdekes tünemény!

AMBROGIO: Nem, nem, koránt sem vagyok szocialista. Én csak arra utalok, hogy ön ellentmondásokba keveredik, és hogy logikusan nézve ön inkább a javak *megosztását*, sem mint közös tulajdonba vételét támogatja. Véleményem szerint a tulajdon kisebb részekre osztása az összes nagy vállalkozást ellehetetlenítené, és általános nyomort szülne.

GIORGIO: De én nem a javak *megosztását* támogatom, és amennyire tisztában vagyok vele, nem is vagyok modern szocialista.

Nem hiszem, hogy a javak megosztása rosszabb lenne, mint mindent a kapitalisták kezében hagyni; de tudom, hogy az efféle megosztás – amikor lehetséges – súlyos következményekkel jár a termelés szempontjából. Ráadásul nem lenne tartós, és végül újból hatalmas vagyonok kialakulásához, tömeges elszegényesedéshez, kizsákmányoláshoz, és nyomorhoz vezetne.

Én azt mondom, hogy *a dolgozónak joga van birtokolni mindazt, amit megtermelt*: de elismerem, hogy ez a jog csak az absztrakt igazság egy képlete; és a gyakorlatban ez azt jelenti, hogy kizsákmányolásnak nem kellene léteznie, és mindenkinek az alapján kellene dolgoznia és élveznie munkájának gyümölcését, ahogy abban a felek közösen megállapodnak.

A dolgozók nem a világtól elszigetelt lények, akik magukban, magukért

léteznek, hanem társas teremtmények, akik más dolgozókkal folyamatosan váltakozó viszonyban élnek, így tehát jogaikat is az összes többi jogaihoz kell igazítaniuk. Mindazonáltal bizonyos termékek esetében – még modern termelési módszerekkel is – lehetetlen meghatározni azt, hogy azok előállításához pontosan mennyi munkával is járult hozzá egy-egy munkás, mint ahogy lehetetlen megállapítani a különbséget a munkás és a munkacsoport termelőképessége között; vagy, hogy mennyi írható a dolgozók különböző képességének és erőbírásának számlájára, és hogy milyen előnyökkel vagy hátrányokkal jár a talaj termelékenysége, a használt szerszámok milyensége, a földrajzi környezet és a társadalmi helyzet. Ekképpen a megoldás tehát nem az egyénhez szigorúan kötött jogokban, hanem a felebaráti megegyezésben, a szolidaritásban keresendő.

AMBROGIO: De akkor már nincs többé függetlenség és szabadság!

GIORGIO: Ellenkezőleg, ez csak akkor mehet így, ha létezik szabadság. Önök, az úgynevezett liberálisok, szabadságnak hívják a cselekvőképesség elméleti, absztrakt jogát; ha valaki éhen halna, azért mert nincs neki meg a napi betevő falat, lenne bőr a képükön mosolyogva azt mondani, hogy pedig jogában állt enni. Ehelyett mi szabadságnak azt hívjuk, ha megvan a lehetőségünk arra, hogy valamit megtehessünk – és ez a szabadság, ami az egyetlen igaz szabadság, még jobban kibontakozik, mikor a kölcsönös egyetértés az emberek közt egytől egyig táptalajra talál.

AMBROGIO: Ön azt mondta, hogy ha a javakat felosztanák, a nagy vagyonok hamarjában visszarendeződnének eredeti állapotukba. Miért is?

GIORGIO: Azért, mert kezdetben lehetetlen lenne teljes egyenlőséget teremteni az összes ember között. A földek között nagy a különbség, az egyik többet termel kevesebb befektetett munka igénylésével, a másik pedig pont ellenkezőképp; különböző elhelyezkedésük hatalmas előnyöket illetve hátrányokat teremthet; jelentős fizikai és mentális különbségek vannak bizonyos emberek között. Na már most, a felosztás pillanatától kezdve természetesen rivalizálás és csatározás törne ki: a legjobb területek, termőhelyek és munkagépek a legerősebb, legintelligensebb és legravaszabb emberek kezébe kerülnének. Ekképpen a legjobb alapanyagok jutnának a letehetségesebb emberek birtokába, akik azon nyomban előnyösebb helyzetben találnák magukat a többiekkel szemben. Ebből az egyszerű kezdőlökésből könnyen erőre kaphatnak, s egy új folyamat kifejlődését szemlélhetjük majd meg, mely által a gyengébbeket kisémmizik és kizsákmányolják, és ez a burzsoá társadalom kialakulásához vezetne ismét.

AMBROGIO: Ennek azonban gátat lehetne szabni megfelelő törvényekkel, melyek az egyén részét sérthetetlennek kiáltanák ki, határozott jogi biztosítékot nyújtva a gyengébbek számára.

GIORGIO: Ugyan már! Azt hiszi, hogy mindig minden csak törvénykezéssel oldható meg. Nemhiába, bíró a hivatása! A törvény mindig a hatalomnak kedvez. A törvényeket megszegik azok, akik valamivel erősebbek az átlagnál, akik pedig jóval befolyásosabbak, azok el is törölhetik őket, hogy érdekük épp úgy tartja.

AMBROGIO: Akkor tehát...?

GIORGIO: Akkor, ahogy mondtam, az emberek közötti csatározást fel kell, hogy cserélje a szolidaritás, és ehhez mindenekfelett a magántulajdon eltörlése szükséges.

AMBROGIO: Akkor hát ön valóban kommunista! Minden mindenkié, aki akar, az dolgozhat, aki nem akar, az szerelmeskedhet, ehet, ihat, jót mulathat! Micsoda Kánaán! Mily' gyönyörű élet! Mily' bolondok háza! Hahaha!

GIORGIO: Nem hiszem, hogy oka lehetne a hahotázásra, ha tekintetbe vesszük érveit, amiket egy olyan társadalom megvédésére hoz fel, amit csak embertelen erőszak árán lehet szabályozni.

Igen, uram, kommunista vagyok. Úgy tűnik azonban, hogy önnek különös meglátásai vannak a kommunizmusról. Legközelebb megpróbálom majd megértetni önnel, mi is az valójában. Most azonban már jó éjszakát kívánok!

VII.

AMBROGIO: Nos, elmagyarázza akkor hát, miről is szól az önök kommunizmusa?

GIORGIO: Örömmel megteszem!

A kommunizmus egy olyan társadalmi szerveződési forma, melyben az emberek összefogásban és egyetértésben, mindenki érdekeit számba véve működnek együtt, ahelyett, hogy harcban állnának egymással a természeti adta előnyök kisajátításáért, ekképpen kölcsönösen kihasználva és elnyomva egymást, mint ahogy az jelen társadalmunkban is történik épp. Kiindulván abból az alapelvből, hogy a földterületek, a bányák és az összes természeti erőforrás mindenkié, csakúgy, mint a megtermelt javak, valamint a múlt generációi által felhalmozott juss, a kommunizmusban élő emberek együttműködésen alapuló munkára törekednek, mely által megtermelnek mindent, amire szükségük van.

AMBROGIO: Értem én! Ha jól értesültem egy röpiratból, ami egy anarchistákkal folytatott tárgyalás során jutott kezem ügyébe, önök azt akarják, hogy *mindenki saját képessége alapján dolgozzon, és saját szükségletei szerint fogyasszon*; vagyis, *hogy mindenki adjon, amit tud, s vegye el, amire szüksége van*. Nem így van?

GIORGIO: Voltaképp ezek azok az irányelvek, amelyeket gyakorta hangoztatunk; de hogy miért pontosan ezek reprezentálják azt, hogy hogyan is nézne ki az a kommunista társadalom, amelyet elképzelünk, szükséges értelmeznünk őket. Itt nyilvánvalóan nem az abszolút jogról van szó, melynek köszönhetően mindenki kielégítheti *minden* szükségletét, minthogy a szükségletek végtelenek, és gyorsabb iramban gyarapodnak, mint a kielégítésükre rendelkezésre álló lehetőségek száma, a termelés korlátozott módszereivel karöltve. Az sem lenne hasznos vagy igazságos, hogy ha a közösség, annak érdekében, hogy kicsapongó szükségleteket – vagyis, egy pár ember szeszélyét – elégítsen ki, s olyan munkát vállalna, ami nem áll arányban a termelt haszonnal. S nem is arról lenne szó, hogy a termeléshez felhasználjuk *az összes* emberi munkaerőt, mert az voltaképp kimerülésig tartó munkát jelentene, vagyis, az ember igényeinek mind jobb kielégítésével lerombolnánk magát az embert.

Amit mi akarunk az az, hogy mindenki a lehető legjobban éljen: hogy mindenki minimális erőbefektetés mellett maximális megelégedettségben részesüljön. Nem tudnék olyan elméleti képletet megadni, amely tökéletesen ábrázolná az efféle dolgokat; ha azonban megszabadulnánk a főnököktől és a zsandároktól, és az emberek testvérként tekintenének a másikra, segítve és nem kihasználva egymást, máris megtalálnánk a társadalmi élet gyakorlati képletét. Mindenesetre megteszünk minden tőlünk telhetőt, lépésről-lépésre formálva és gyarapítva ismereteinket, hogy még jobbak lehessünk.

AMBROGIO: Értem; ön tehát – ahogy francia bajtársai mondanák – a *prise au tas* támogatója: azaz, mindenki termel, tetszése szerint *bedobja a közösbe*, vagy, ha úgy jobban tetszik, a termékét a közösségi raktárba teszi; a *közösből* pedig mindenki *kiveszi*, ami neki tetszik, vagy amire szüksége van. Így igaz?

GIORGIO: Úgy veszem észre, ön elhatározta, hogy tájékozódik kissé a dolgokról. Feltételezem, hogy ezúttal alaposabban átrágtta magát a dokumentumokon, mint általában, amikor csak úgy a dutyiba küld bennünket. Ha az összes bíró és rendőr megtenné ezt, legalább hasznát látnák mindannak, amit a vizsgálatok során elkoboznak tőlünk.

De térjünk a tárgyra! A *bedobni a közösbe* nem más csupán, mint egy szállóige, amely arra céloz, hogy a mai kalmárszellemet a testvériség és a segítőkészség váltsa fel, azonban kétségtelenül nem egy társadalmi szerveződésre utal. Valószínű, hogy tálalható közöttünk jónéhány ember, aki ezt a szállóigét szó szerint veszi, s úgy feltételezi, hogy a spontán munkavégzés mindig bőségesen elég ahhoz, hogy a termékek olyan mértékben és változatosságban halmozódjanak fel, hogy a munka és a fogyasztás szabályozása értelmét veszítse. Én azonban nem hiszek ebben; ahogy már említettem, az embernek mindig több a szükséglete, mint amit ki tud elégíteni. Ennek én örülök, hiszen ez ösztönzi a fejlődést; véleményem szerint – még ha képesek is lennénk rá –, ésszerűtlen energiavesztegetés lenne vakon ellátni az összes igényt. Ehelyett számba kellene venni a tényleges szükségleteket és szervezeten, a lehető legcsekélyebb erőfeszítéssel kielégíteni őket. Tehát, még egyszer visszatérve a kérdéshez, a megoldás az emberek között kialakuló – kimondott vagy kimondatlan – megegyezés révén születhet meg, mely akkor alakul ki, ha elérték az egyenlőség állapotába és a szolidaritás érzése vezényli őket.

Önök megpróbálnak programunk lelkébe gázolni és nem törődnek azzal, hogy a formulák – csakúgy itt is, mint mindenhol máshol – nem kifejezetten tömörök és velősek, hanem majdnem mindig tisztázatlanok és pontatlanok ahhoz, hogy kifejezzenek egy irányzatot.

AMBROGIO: Nem veszi észre, hogy a kommunizmus a szabadság és az ember egyéniségének a megtagadása? Az emberiség hajnalán, mikor az ember intellektuálisan és morálisan még egy kicsit fejletlenebb volt, talán még örömet lelte abban, ha anyagi sóvárgását egy horda tagjaként csillapíthatta; talán lehetséges ez egy vallási- vagy szerzetesi közösségben, amely az emberi szenvedély elnyomását, az egyének konventbe tömörülését hirdeti és legfőbb kötelességképp az engedelmességet követeli meg. De egy modern társadalomban, melyben az egyén szabad tevékenységétől virágozik a civilizáció, a függetlenség és szabadság szükségességével, mely mind meggyötri, mind nemesíti a modern embert, a kommunizmus nem csupán egy elérhetetlen álom, hanem visszatérés a barbarizmushoz. Minden tevékenységet lebénítana; minden ígéretes versengést, melyben kiemelkedhetne és megerősödhetne az egyéniség, csupán elfojtana...

GIORGIO: És így tovább...

Ugyan ne vesztegessen ilyen ékesszólásokra az idejét! Ezeket a közhelyeket régóta ismerjük már! Nem többek ezek, mint arcátlan, felelőtlen hazugságok! Szabadság és egyéniség, azoknak akik éhen halnak! Mily durva ironia! Mily átható álszentség!

Őn egy olyan társadalmat véd, melyben a többség állatias körülmények közt él; azok, akik dolgoznak, nélkülöznek és éhen halnak; gyermekek milliói pusztulnak el az egészségügyi ellátás hiányában, a nők prostitúcióra kényszerülnek a napi betevő falatért. Szabadságról és egyéniségről merészel szónokolni akkor, amikor mindenki sötétben látja a jövőt, amikor a tudatlanság olyannyira elhomályosítja az elmét, hogy még a művelt emberek is kénytelenek hazudni és eladni tehetségüket, azért, hogy éhen ne haljanak?!

A szabadság és az egyéniség kifejlesztésének lehetősége talán csak önöknél, a kiváltságosok egy kis csoportjánál létezik... vagy talán még önöknél sem. A kiváltságosok ugyanúgy áldozatai az emberek közötti, a társadalmi életet beszennyező hadiállapotnak – rengeteg előnyük származhatna nekik is abból, ha egy szolidáris társadalomban élhetnének, szabadságban és egyenlőségben. Hogy az ördögbe tarthatja fenn azt a nézetet, hogy a szolidaritás árt a szabadságnak és az egyéniség fejlődésének? Ha a családról ejthetünk pár szót – pláne, ahogy önök akarják –, megemlíthetné egyik leghagyományosabb zsoltárát eme szent intézménynek, alapelemnek, vagy hogy is nevezzük... Tehát egy családban – abban, amelyet magasztalunk, nem pedig azokban, amelyek manapság léteznek – a tagok között a szeretet és a segítőkészség meghatározó szerepet tölt be. Fenntartja azt a véleményét, hogy a testvérek szabadabbak lennének és egyéniségük is jobban fejlődne, ha gyűlölnék, meglopnák, és megvernék a másikat, ahelyett hogy egymás szeretetében, teljes egyetértésben közösen dolgoznának a közösség jólétének érdekében?

AMBROGIO: Ahhoz azonban, hogy egy társadalmat családként szabályozzunk, úgy szervezzük a működését, akár egy kommunista közösséget, nagyfokú központosítás, vasakarátú önkényuralom és egy mindenható állam szükségeltetik. Csak képzelje el, milyen zsarnokhatalommal kell egy kormánynak rendelkeznie ahhoz, hogy képes legyen kezelni a társadalmi vagyon összességét, és kiosztani mindenkinek az elvégzendő munkát és a fogyasztói javakat!

GIORGIO: Nyilvánvaló, ha a kommunizmusnak olyannak kellene lennie, ahogy ön és egy pár autokrata iskola elképzei, lehetetlenség lenne megvalósítani azt, vagy ha sikerülne is, a végén egy irtatlan, roppant összetett zsarnokságot kapnánk, ami szükségszerűen óriási reakciót váltana ki.

De nincs semmi ilyesmi abban a kommunizmusban, amit mi akarunk.

Szabad, *anarchista* kommunizmust akarunk, ha ez a szó nem sérti önt. Olyan kommunizmust akarunk, amely szabadon, alulról felfelé szerveződik, az egyénektől kezdődően, akik közösségekbe tömörülnek, melyek lassan, lépésről-

lépésre egyesületek egyre összetettebb szövetségeivé nőnek, míg végül az egész emberiséget felölelik az együttműködés és a szolidaritás általános egyezményével. S eme kommunizmus olyannyira szabadon tartja majd el magát az érdekeltek akaratából, mint ahogy az megszületik.

AMBROGIO: Ahhoz azonban, hogy ez megvalósulhasson, az embereknek egytől egyig angyaloknak vagy altruistának kellene lenniük! Ehelyett az ember természeténél fogva egoista, romlott, álszent és lusta.

GIORGIO: Nyilvánvaló, hogy a kommunizmus létrejöttéhez az szükségeltetik, hogy az emberek – részben a szocializálódás hajtóereje, részben az érdekeik pusztá tiszteletben tartása végett – gyűlölködés helyett arra törekedjenek, hogy jól kijöjjenek egymással és kölcsönösen segítsék a másikat. Ez nem tűnik lehetetlennek, sőt, manapság normális és általános. A társadalmi rétegek és az emberek között feszülő konfliktusok és ellentétek tartós oka a jelenkori társadalmi berendezkedés; és ha mindennek ellenére a társadalom képes fenntartani magát és nem züllik le szó szerint egy horda farkassá, kik egymást falják fel, ez pontosan azért lehetséges, mert létezik az a mélyreható közösségi ösztön, mely minden pillanatban a segítőkészség, az együttérzés, az odaadás, és az önfeláldozás ezer meg ezer megnyilvánulását eredményezi. Ezek mellett nem kérdéses a társadalom fennmaradásának lehetősége, annak ellenére, hogy esetleges felbomlásának okait is hordozhatja kebelén.

Ugyanakkor, azt mondanám, hogy az emberi lény természeténél fogva – biológiailag, s még szocializálódása előtt – egoista és altruista. Ha nem lett volna egoista, azaz, ha nem lett volna meg benne a fajfenntartási ösztön, nem létezhetett volna egyénként; ha nem lett volna altruista, azaz, nem lett volna képes feláldozni magát a másikért (melynek legfőbb kinyilatkoztatása a saját gyermekei iránti anyai szeretet), nem létezhetett volna fajként, s valószínűleg társadalmi élete se fejlődhetett volna ki.

Az egoista és az altruista érzelmek együttélése, valamint annak képtelensége, hogy jelen társadalmunkban mindkettőt kielégítsük, azt eredményezi, hogy manapság senki sem elégedett, még azok sem, akik kiváltságos helyzetben vannak. Másfelől, a kommunizmus az a társadalmi forma, amelyben az egoizmus és az altruizmus egyesül, vagy legalább is arra törekszik – és ezt minden ember elfogadja, mert mindenkinek csak a javára válik.

AMBROGIO: Könnyen igaza lehet: de azt gondolja, hogy mindenki akar és képes lesz majd alkalmazkodni azokhoz a kötelességekhez, amik egy kommunista társadalommal járnak? Mi van akkor, ha például az emberek nem akarnak dolgozni? Persze elméletben megvan mindenre a válasza, úgy, hogy az az ön elképzelésének kedvezzen, és azt fogja mondani, hogy a munka szerves szükséglet, egy örömforrás, és hogy mindenki vetélkedni fog azért, hogy minél jobban, jókedvvel részt vehessen benne!

GIORGIO: Én nem mondom ezt, bár tudom, hogy akadna bőven barátom, aki ezt állítaná. Az én meglátásom alapján a szerves szükséglet és az öröm maga a mozgás: az izom és az idegek tevékenysége. A munka azonban egy fegyelmezett tevékenység, mely a szervezeten kívül álló konkrét célra irányul. Nagyon jól megértem azt is, ha valaki a lovaglást részesíti előnyben a káposzta-palántázással szemben. De hiszem azt, ha szorul a kapca, az emberek igenis képesek alkalmazkodni a boldoguláshoz elengedhetetlen körülményekhez.

Minthogy a munka során előállított termékek szükségesek az élethez, és senkinek sem áll majd módjában, hogy másokat munkára kötelezzon, mindenki fel fogja majd ismerni a munka szükségességét, és olyan megoldást szorgalmaz, ami kevésbé fárasztó, de hatékony – ez pedig – véleményem szerint – a kommunista közösségben lehetséges.

Azt is vegyük figyelembe, hogy a kommunizmusban a munkások nemcsak elvégzik, hanem szervezik és irányítják is a munkát, így tehát mindenkinek az érdeken áll könnyűvé és kellemessé tenni azt. Sőt, a kommunizmusban természetesen úgy alakul majd a közvélemény, hogy a lustaságot mindenkire véve ártalmasnak találják, s ha lenne is pár naplopó, számuk elenyésző, amit minden észrevehető veszteség nélkül tolerálhatnánk.

AMBROGIO: Tegyük fel azonban, hogy az ön optimista előrejelzésével ellentétben, rengeteg lenne a naplopó. Mit tenne velük? Ugyanúgy támogatná őket? Ha igen, akkor ezen az alapon már az úgynevezett burzsoáziát is támogathatná akár!

GIORGIO: Az igazat megvallva, hatalmas a különbség: a burzsoázia ugyanis nem csak, hogy elveszi egy részét annak, amit megtermelünk, hanem gátakat szab annak, hogy hogyan és mit akarunk termelni. Semmiképp sem mondom azt, hogy el kell tartanunk a naplopókat, ha számuk akkora, hogy az már károkat okoz: annál is inkább, mert attól tartok, a lustaság és a másokon való élősködés esetlegesen parancsok kiosztásához vezethet. A kommunizmus egy szabad egyezmény: aki nem fogadja el vagy nem tartja be, az nem vesz részt benne.

AMBROGIO: De hát akkor a kitaszítottak egy új osztálya születne meg!

GIORGIO: Dehogy! Mindenkinek hozzáférése lenne a földekhez, a termelőeszközökhöz, és minden egyes előnyhöz, amit emberi lény élvezhet a civilizációnak ebben az emberiség által megvalósított állapotában. Ha valaki nem akarja elfogadni a kommunista életformát és a vele járó kötelezettségeket, az az ő dolga. Az majd valahogy kiegyezik azokkal, akikről úgy hiszi, hogy elfogadják így őt, s ha azután majd hátrányosabb helyzetben találja magát, az is a kommunizmus fölényét bizonyítja, ami arra fogja ösztönözni, hogy egyetértsen a kommunistákkal.

AMBROGIO: Szóval a kommunizmus elfogadása önkéntes lesz?

GIORGIO: Természetesen. Ugyanazok a jogaik lennének mindenkinek, mint

a kommunistáknak, s rendelkezhetnének a természeti javakkal és a múlt nemzedékei által felhalmozott vagyonnal. Az ördögbe is! Örökké önkéntes megállapodásról, szabad kommunizmusról regélek önnek! Hogyan is létezhetne szabadság, ha nincs meg a választási lehetőség?

AMBROGIO: Tehát önök nem akarják erőszakkal rákényszeríteni gondolataikat senkire se?

GIORGIO: Megőrült? Rendőrnek vagy bírónak képzel bennünket?

AMBROGIO: Semmi baj akkor. Mindenki szabadon kergetheti álmait.

GIORGIO: Vigyázzunk azonban: gondolatokat megfogalmazni csak egy dolog, megvédeni magunkat a tolvajoktól, agresszoroktól és visszaszerezni a jogainkat, az pedig egy másik.

AMBROGIO: Haha! A *jogok visszaszerzéséhez* pedig erőszakot használna, ugye?

GIORGIO: Nem mennék most bele ebbe; talán még fel is használná valamelyik vádbeszédéhez egy tárgyaláson. Inkább azt mondom, hogy a nép nyilvánvalóan öntudatra ébredne jogait illetően és véget akarna majd vetni a... Nos, benne van a pakliban, hogy eléggé durván bánnának önökkel. De ez majd attól függ, mekkora ellenállásba ütköznek az emberek. Ha jóindulattal találkoznak, minden békés és szeretetteljes lesz; ha azonban csökönységességgel viseltetnek, biztos vagyok benne, hogy önök húzzák a rövidebbet! További jó estét kívánok!

VIII.

AMBROGIO: Tudja mit? Minél többet gondolkodom ezen a szabad kommunizmuson, annál jobban érlelődik bennem a meggyőződés, hogy önök igazán... egyedülállóak!

GIORGIO: Miért gondolja ezt?

AMBROGIO: Mert örökké munkáról, szórakozásról, megállapodásról és egyezményről beszélnek, de társadalmi hatóságról, kormányról soha. Ki fogja szabályozni a társadalmi életet? Ki lesz a kormányon? Hogy épül majd fel és ki választja majd meg azt? Mi és hogyan biztosítja majd, hogy a törvényeket tisztelik és betartják az emberek, s aki nem, az majd büntetésben részesül? Hogy alakítják majd ki a különböző hatásköröket, a törvényhozást, a végrehajtást vagy a bírósági eljárást?

GIORGIO: Mi ezekkel a hatáskörökkel nem tudunk mit kezdeni. Nem akarunk kormányt. Még mindig nem fogja fel, hogy anarchisták vagyunk?

AMBROGIO: Mondtam, hogy önök egyedülállóak. Megérténém én a kommunizmust, és beismerem, hogy nagy előnyökkel járna akkor, ha egy olyan felvilágosult kormányzat igazgatná azt, ami el tudná érni, hogy mindenki tiszteletben tartsa a törvényt. De így, kormány nélkül, törvény nélkül! Micsoda zűrzavar lenne?!

GIORGIO: Előre láttam ezt: először a kommunizmust ellenezte, mert ön szerint az erős, központosított kormányzatot igényel; most, hogy a kormány nélküli társadalomról hallott, még a kommunizmust is elfogadná, amíg vasakarató kormány irányítja azt. Tulajdonképpen a szabadság az, amitől önök leginkább rettegnék!

AMBROGIO: Csak ne essünk a két szék közé! Az biztos, hogy kormány nélkül társadalom nem létezhet. Hogyan várhatná, hogy a dolgok mindenféle szabály nélkül működjenek? Mi történne, ha valaki ugyanazt a hajót balra, valaki pedig jobbra kormányozná? Egy tapodtat se mozdulna, sőt, még akár visszafelé is elindulna, nemde?

GIORGIO: Nem úgy értettem, hogy nem akarok szabályokat és irányelveket. Azt mondtam, hogy nem akarok *kormányt*, és a kormány alatt azt a hatalmat értem, amely törvényeket hoz, amiket az emberekre kényszerít.

AMBROGIO: De ha ezt a kormányt a nép választja meg, akkor az nem a nép akaratát képviseli? Mit tud ez ellen felhozni?

GIORGIO: Mesebeszéd! A közkeletű, a népszerű, és az absztrakt akarat – metafizikai képzelgések ezek csupán. A nép emberekből áll, az emberek pedig ezer meg ezer különféle – vérmérsékletük és életkörülményeik szerint változó – elképzeléssel rendelkeznek. Mindezek alapján egyszerűen képtelenség azt feltételezni, hogy létezik egy általános közösségi akarat, melyet a szavazóurna mágikus működésén keresztül nyilvánítanak ki. Egyetlen ember se bízna rá magát másokra azokban a kérdésben, melyek egy bizonyos időszakban felmerülhetnek, minthogy ő maga se mondhatja meg előre, mit fog majd tenni a különféle helyzetekben. Hogyan beszélhetünk pláne egy közösségről, a népről, melynek tagjai már a mandátum leadása előtt nem értenek egyet?

Csak egy pillanatra gondoljon bele, hogy zajlik le egy választás. Ne feledje, hogy olyan választásról beszélek, amelyben az összes résztvevő művelt és független ember, aminek köszönhetően a választás teljesen tudatos és szabad. Ön például arra szavaz, akit a legmegfelelőbbnek talál arra, hogy érdekeit képviselje és ötleteit felhasználja. Ez már magában roppant megmérettető dolog, minthogy ön rengeteg ötlettel és megannyi különféle érdekeltiséggel rendelkezik – nem tudna egyetlen személyt találni, aki mindig mindenről ugyanúgy vélekedik; de ő, akire ön szavaz, lesz aztán az, aki majd kormányoz? Egyáltalán nem. Lehet, hogy az ön jelöltjét nem választják meg, tehát az ön akarata nem képezi részét az úgynevezett nép akaratának – tegyük fel azonban az ellenkezőjét.

Ennek alapján tehát ő lesz majd az ön kormányzója? Ne is álmodjon róla! Ő csak egy lesz a sok közül (az itáliai parlamentben például egy az 535 közül), így önt tulajdonképpen az a többség kormányozná, akire ön egyáltalán nem adta le voksát. Az a többség, amely rengeteg különböző és ellentmondásos szavazatot kapott, s amelyre ekképpen a hatalmat jóformán csak általánosságban véve, mindenféle határozott megbízás híján ruházták. Még ha szándékában is állna ennek a többségnek, lehetetlenség lenne, hogy egy nem létező általános akarattal egyezsége jusson, mindenkinek a kedvében járjon, s akképpen cselekedjen, ahogy azt az emberek – azok, akik felett épp akkor dönt – kívánják.

Látja, jobb, ha félretesszük azt az elcsépelet ábrándot, mely szerint a kormány a köz akaratát képviseli.

Nyilvánvaló, hogy vannak olyan kérdések az általános renddel kapcsolatban, melyekkel bizonyos alkalmakkor mindenki egyetért. Olyankor vajon mi szükség a kormányra? Ha mindenki ugyanazt akarja, elég csak cselekedni.

AMBROGIO: Nos, összegezve, ön elismerte azt, hogy az életben szükség van szabályokra, irányadó normákra. Ki fogja ezeket a szabályokat lefektetni?

GIORGIO: Azok az emberek, akik majd ezek alapján élnek.

AMBROGIO: Ki rendelné el a szabályok betartását?

GIORGIO: Senki, minthogy olyan szabályokról beszélünk, amit mindenki

önszántából elfogad és követ. Ne keverje össze azokat az irányadó normákat, melyekről én beszélek – vagyis a szolidaritáson alapuló gyakorlati megállapodást és a mindenkiben lakozó közös érdek iránti törődést – azzal a *törvénnyel*, melyet egy pár ember alkotott és azt ráerőlteti a többiekre.

AMBROGIO: És ha valaki megsérti ezt a megállapodást?

GIORGIO: Miért sértene meg valaki egy egyezményt, ami mindenkinek megfelel? Ha mégis történne ilyen eset, ez azt jelentené, hogy a megállapodás nem felel meg mindenkinek, és módosításokat igényel. Mindenki arra törekedne, hogy még jobb megoldást találjon, minthogy mindenkinek érdeke az, hogy senki se legyen elégedetlen.

AMBROGIO: Úgy tűnik, ön egy olyan primitív társadalomra vágyik, amelyben mindenki önellátó és az emberek közötti szemernyi kapcsolat elemi és korlátolt.

GIORGIO: Egyáltalán nem. Onnantól kezdve, hogy a társadalmi kötődések megerősödnek és egyre összetettebbé válnak, az emberek számára is jelentősebb erkölcsi és anyagi megelégedettséget eredményeznek. A lehető legösszetettebb, szerteágazó kapcsolatokra törekszünk.

AMBROGIO: Azonban meg kell osztani a tevékenységeket, kiróni a feladatokat és kijelölni a képviselőket ahhoz, hogy a megállapodásokat fenn tudják tartani.

GIORGIO: Nyilvánvalóan. De ne gondolja azt, hogy ez egyenlő azzal, hogy kijelölünk egy kormányt. A kormány törvényeket hoz, amit az emberekre kényszerít, míg a szabad társadalomban a bizonyos munkákra irányuló feladatok kiosztása meghatározott és ideiglenes, és nem jogosít fel semmiféle fennhatóságra vagy külön juttatásra. A megbízottak döntései pedig minden esetben alárendeltek a megbízók jóváhagyásának.

AMBROGIO: De ugye nem feltételezi azt, hogy mindenki mindig majd mindenben egyetért. Ha lesznek majd emberek, akiknek az önök társadalmi rendje nem felel meg, mit csinálnak velük?

GIORGIO: Azok az emberek legjobb belátásuk szerint cselekednek majd, és megpróbálunk velük kiegyezni, hogy ne okozzunk egymásnak bosszúságot.

AMBROGIO: És ha mások bosszúságot akarnak okozni?

GIORGIO: Akkor majd megvédjük magunkat.

AMBROGIO: Ó! Nem látja be, hogy a védelem szükségessége új kormány létrehozását eredményezheti?

GIORGIO: Természetesen belátom: és éppen ezért mondtam mindig is, hogy az anarchia nem valósulhat meg mindaddig, amíg a viszály legjelentősebb okait ki nem iktatjuk, amíg az egyetértés mindannyiunk érdekévé nem válik, és a szolidaritás szelleme létre nem jön az emberek között.

Ha anarchizmust szeretne elérni manapság, anélkül hogy megbontaná a magántulajdon és más, hozzá kapcsolódó társadalmi intézmények rendszerét, azon nyomban olyan polgárháború törne ki, hogy azt a kormány – nem számít, hogy az zsarnoki, vagy nem – áldásként venné.

Ugyanakkor, ha az anarchizmus felállításával mellett eltörölnénk a magántulajdont, a viszály fennálló okait le lehetne győzni és egyezsége juthatnánk, hisz az egyezés mindenki javára válna.

Egyébként is, az intézmények állítólag annyit érnek, mint amennyit az azokat létrehozó emberek érnek – ez különösképp igaz az anarchizmusra, amely a szabad egyetértés birodalma, s amely nem létezhet, amíg az emberek nem értik meg a szolidaritás előnyeit és nem akarnak egyezséget kötni.

Épp ezért terjesztjük az ígét.

IX.

AMBROGIO: Engedje meg, hogy visszatérjek az önök anarchista kommunizmusához. Őszintén szólva, még mindig nem tudok zöldágra vergődni vele...

GIORGIO: Hát azt meghiszem! Miután egész életét törvénykönyvek társaságában töltötte, azért, hogy megvédje az állam tulajdonjogait, egy állam és birtokosok nélküli társadalom – melyben nincsenek többé lázadók és éhenkórászok, akiket dutyiba lehetne küldeni – az ön számára egy másik világról származó dolog lenne.

De ha elvonatkoztat jelen helyzetétől, ha elég ereje van ahhoz, hogy felülkerekedjen a megszokás hatalmán és elfogulatlanul vizsgálja meg a dolgokat, könnyen arra a következtetésre juthat, hogy ahhoz, hogy a társadalom mindenki számára a legjobbat nyújtsa, a legmegfelelőbb létező megoldás az anarcho-kommunizmus. Ha ezzel szemben úgy véli, hogy a társadalom szerepe az, hogy egy bizonyos réteget hizlaljon a többiek kárán, akkor...

AMBROGIO: Nem, nem, dehogyis! Én is azt vallom, hogy a társadalomnak mindenki számára a legjobbat kell nyújtania, de az önök rendszerét nem tudom elfogadni. Igazán próbálok az ön álláspontját megérteni, roppantmód érdekfeszítőnek találok ezt a beszélgetést, és szeretném, ha legalább számomra világossá válna, mi is az, amit önök akarnak: a végkövetkeztetéseik azonban annyira, de annyira utópisztikusak...

GIORGIO: De tulajdonképpen mi az, ami annyira homályos vagy elfogadhatatlan azon, amit eddig elmagyaráztam?

AMBROGIO: Hmmm... Nem is tudom... Az egész rendszer. Hagyjuk a jog kérdését, melyben nem tudunk dűlőre jutni. Tegyük fel azonban, hogy – ahogy ön javasolta – mindnyájunknak ugyanúgy jogában áll élvezni a megtermelt javakat. Elismerem, hogy ez esetben talán a kommunizmus lehetne a legmegfelelőbb, ha nem a legjobb rendszer. De ami számomra teljességgel lehetetlennek tűnik, az a kormányzat nélküli társadalom. Az egészet a közösségek tagjainak szabad akaratára építi fel...

GIORGIO: Pontosan!

AMBROGIO: Itt vét hibát! A társadalom hierarchiát, fegyelmet, az egyén a közösséggel szembeni alávett szerepét jelenti. Hatóság nélküli társadalom nem létezhet.

GIORGIO: Épp ellenkezőleg! A szó szoros értelmében vett társadalom csak

egyenlők között létezhet. Az egyenlő felek egymással kedélyes és kényelmes megállapodásra jutnak, anélkül, hogy alárendelnék egyiket a másiknak. A hierarchia és alárendeltség kapcsolata, amely ön szerint a társadalom lényege, nem más, mint a szolga és a gazdája közötti kapcsolat: remélem, belátja, hogy a szolga nem igazán társa gazdájának, mint ahogy a háziállat sem társa az őt birtokló egyénnek.

AMBROGIO: Ön pedig azt hiszi, létezhet olyan társadalom, melyben mindenki azt tesz, amit csak akar...

GIORGIO: Olyan körülmények közt ez érthető, amikor az emberek közösségben akarnak élni, és ezért alkalmazkodnak a közösségi élet elvárásaihoz.

AMBROGIO: És ha nem akarnak úgy élni?

GIORGIO: Akkor a közösség nem jön létre. Minthogy a társadalom az egyetlen, melyben az ember – legalább is a modern ember – meg tudja találni anyagi és erkölcsi szükségleteinek kielégítését, furcsa, hogy azt feltételezzük, hogy ez az élet és a jólét alapfeltétele.

Az emberek nehezen jutnak egyezsége, amikor absztrakt dolgok kerülnek megvitatásra: de amint valamit meg kell csinálni, ami szükséges és mindenkinek érdeke, nem az történik, hogy valaki ráerőlteti akaratát másokra és velük csináltatja meg a dolgot, hanem megszűnik a csökönység és a sértődékenység, azért, hogy mindenki legnagyobb meglepedésére együtt elvégezzék a feladatot. Érti, hogy van ez: nincs emberi dolog, ami létrejöhetne emberi akarat nélkül. Számunkra nehézség elérni azt, hogy az emberek tudtában legyenek emberi akaratuknak, s hogy megértsék, ha egymással hadakoznak, gyűlölik, és kihasználják a másikat, csak a vesztükbe rohannak. Meg kell győznünk őket egy olyan társadalmi rend szükségességéről, amely kölcsönös támogatáson és segítőkészségen alapul.

AMBROGIO: Szóval, az anarcho-kommunizmus eléréséhez várniuk kell, mindaddig, míg mindenki azzal a meggyőződéssel áll hozzá, hogy az működni fog?

GIORGIO: Nem, dehogyan is. Akkor csak kinevettetnénk magunkat. Az akaratot nagy részben a társadalmi környezet befolyásolja. Amíg a jelen állapot tart, valószínű, hogy az emberek többsége továbbra se fog hinni abban, hogy a társadalmat másképp is meg lehet szervezni, mint a jelenlegit.

AMBROGIO: És azután?!

GIORGIO: Létrehozzuk a kommunizmust és az anarchizmust magunk között. Ha elegendően vagyunk hozzá, és meggyőződéssel csináljuk, a többiek – a jó

példát látván – követni fognak bennünket. Vagy ha nem is valósítjuk meg az anarcho-kommunizmust, legalább azon ügyködünk majd, hogy a társadalmi feltételeket annyira megváltoztassuk, hogy az az emberek igényeit az általunk kívánt irányba terelje.

Meg kell, hogy értsék, ez egy kölcsönös viszony az igények és a környezet között. Megteszünk és meg fogunk tenni mindent, amit csak tudunk, annak érdekében, hogy közelebb kerüljünk az általunk elképzelt eszményhez. Amit pedig mindenképp meg kell érteniük az az, hogy mi nem szándékozunk akaratainkat ráerőltetni senkire sem. Másfelől, azt sem akarjuk, hogy más erőltesse ránk, a népre az akaratát. Azon kisebbség ellen lázadunk, amely erőszakkal kihasználja és elnyomja az embereket. Ha egyszer kiharcoljuk magunknak a szabadságot, valamint mindannyiunk számára a szabadság eszközeit, vagyis annak jogát, hogy használhassuk a munkagépeket és a termőföldet, akkor már csak a szavak és a példák erejére hagyatkozhatunk majd, hogy eszméink diadalt arathassanak.

AMBROGIO: Ez mind rendben volna; azt gondolja tehát, hogy így egy olyan társadalmat kapunk majd, amely csupán tagjainak akaratára hagyatkozva kormányozza önmagát? Ha ez így lenne, az eset *párját ritkítaná!*

GIORGIO: Annyira nem, mint képzeli. Tulajdonképpen ez mindig is így volt... Ha úgy vesszük, a leigázottak, az elesettek, az emberi társadalom dúvadjai nem igazán képezik a társadalom részét.

A zarnokállamokban, ahol az összes polgárt egy szolgásgorban lévő nyájként kezelik, senki sem rendelkezik akaratával az uralkodón kívül... Valamint azokon kívül, akikre az uralkodónak szüksége van a nyáj féken tartásához. Azonban fokozatosan új emberek érkeznek, s vagy a kormányzásba való közvetlen részvétellel, vagy pedig vagyonuknak köszönhetően beilleszkednek és beépülnek az uralkodó osztályba, magába a társadalomba, mely úgy formálódik ezáltal, hogy az a vezetők érdekeit kiszolgálhassa. Az egész törvényhozó és végrehajtó szervezet, a kormány a maga törvényeivel, hadseregével, rendőreivel, bírásaival és így tovább, csupán a nép elnyomásának biztosítására szolgál. Egyébként a birtokosok találnának más, egyszerűbb és gazdaságosabb módot arra, hogy megegyezzenek egymás között és meglegyenek az állam nélkül. A burzsujok ugyanezt szajkózzák... Amikor egy pillanatra elfelejtik, hogy a hadsereg és a csendőrség nélkül a nép belerondítana a multságba.

Számoljuk csak fel a társadalmi osztályokat, vessünk véget a szolgáló-parancsoló viszonyoknak, s az állam azon nyomban elveszíti jelentőségét. Tulajdonképpen a társadalmi élet jelentős része – legyen az az uralkodó, vagy az elnyomott osztály köreiben – még ma is spontán megállapodások alapján működik, melyek gyakran ösztönszerűen mennek végbe az egyének között: a szokások, a megbecsülés, az adott szó betartása, a közvélemény figyelembe vétele, az őszinteség, a szeretet, és a szimpátia érzése, a tiszteletadás szabályai – mindez a törvénykezés és a kormány közbenjárása nélkül. A törvénykezés és a

kormány csak akkor válik szükségessé, amikor az uralkodók és az elnyomottak közötti kapcsolatról beszélünk. Egyenlők között mindenki csak szegyenkezne, ha rendőrt kellene hívatnia, vagy bírósági eljáráshoz kellene folyamodnia!

AMBROGIO: Csak ne túlozzunk! Az állam tesz olyan dolgokat is, amelyek mindenki számára hasznosak. Képzéseket szervez, ügyel a közegészségre, megvédi az állampolgárok életét, a közszolgáltatásokért felel... Ne mondja nekem, hogy ezek hasztalan vagy ártalmas dolgok!

GIORGIO: Ó! Hát, ahogy az állam ezeket csinálja, mintha nem is csinálna semmit! Bizonyos az, hogy mindig is a munkások azok, akik igazán csinálnak valamit, az állam pedig felveszi a szabályozó szerepet, a szolgáltatásokat uralmának eszközévé formálja, és az uralmon lévők és a birtokosok sajátos előnyére alkalmazza azokat.

A képzések széleskörűek, amennyiben a nép vágyik az új ismeretekre és megfelelő oktatók állnak rendelkezésre; a közegészségügy akkor virágzik, ha a nép ismeri, értékeli és gyakorlatban is alkalmazni tudja a higiéniai előírásokat, és ha vannak orvosok, akik képesek tanácsot adni az embereknek; az állampolgárok élete akkor van biztonságban, amikor az emberek ahhoz vannak hozzászokva, hogy az emberi életet és szabadságot szentnek és sérthetetlennek tekintsék és amikor... Amikor nincsenek bírák és karhatalmi szervek, hogy brutális példákat demonstráljanak; a közszolgáltatásokat pedig akkor szervezik meg, amikor a közösség annak szükségét érzi.

Az állam semmit sem alkot: legjobb hasonlattal élve, egy pótkerék csupán, melynek működtetése felesleges erőkifejtés. Még ha csak felesleges lenne!

AMBROGIO: Ezt most hagyjuk! Azt hiszem eleget beszélt. De megmondom majd én is a magamét! A viszontlátásra!

X.

GINO (*munkás*): Tudomásomra jutott, hogy önök itt társadalmi kérdésekről diskurálnak esténként. Engedelmeükkel, eljöttem hát, hogy feltegyek egy kérdést én is barátomnak, Giorgio-nak.

Mondja csak, igaz az, hogy önök, az anarchisták azt szeretnék, ha nem létezne karhatalom?

GIORGIO: Természetesen, ez így van. Nem ért egyet velünk? Ön mióta cimborál a rendőrséggel és a csendőrökkel?

GINO: Én nem cimborálok velük, ezt ön is jól tudja. A rablók és a gyilkosok azonban szintén nem a barátaim, és szeretném, ha értékeim és életem biztonságban – teljes biztonságban – tudhatnám.

GIORGIO: És ki védené meg önt a biztonsága védelmezőitől?

Azt hiszi, hogy az emberek csak úgy, minden ok nélkül válnak rablóvá és gyilkossá?

Ugy gondolja, hogy az egyén biztonságának megőrzésére a legjobb mód az, ha egy bagázs, annak ürügyén, hogy megvéd bennünket, elnyomást és erőszakot alkalmaz, még több kárt okozva ezáltal, mint az összes rabló és gyilkos együttvéve? Nem lenne jobb ehelyett megszüntetni a bajok okát, és akképpen cselekedni, hogy mindenki jól élhessen, ne kelljen a másik elől elvennie a napi betevőt, és hogy mindenki okulhasson és fejlődhessen, mígnem száműzheti szívéből az irigység, a gyűlölködés és a bosszúvágy gonosz hajlamait?

GINO: Ugyan már! Az ember természeténél fogva gonosz. Ha nem lennének bennünket kordában tartó törvények, bírák, katonák és csendőrök, elevenen falnánk fel egymást, mint a vadállatok.

GIORGIO: Ha ez így lenne, még egy ok arra, hogy ne adjunk senki kezébe hatalmat ahhoz, hogy mások szabadságáról rendelkezzen. Ha az összes átlagos képességű embert összeszednénk és rávinnénk arra, hogy szálljanak harcba egymás ellen, mindegyikük egyaránt vesztesként vagy győztesként is kikerülhetne az ütközetből: vadállatok lennénk, de legalább élvezhetnénk a vadon relatív szabadságát és a ragadozók átható érzéseit. Ha azonban önszántunkból átengednénk a jogot és a hatalmat egy pár embernek, azzal egyetlen – ön által feltételezett – tényezővel, hogy az ember embernek farkasa, az egyetlen jelentene azzal, mintha megszavaznánk magunknak a szolgaságot és a nyomort.

Ön tévedésben él, drága barátom. A körülmények határozzák meg, hogy az emberek jók-e vagy rosszak. Ami közös az emberekben, az a fajfenntartási ösztön, valamint a jólétre és az önfejlesztésre való törekvés. Ha a jólét eléréséhez

az kellene, hogy ádázul bánjunk másokkal, csupán kevesen tudnának ellenállni a kísértésnek. Ha azonban a hasonlóan vélekedő emberek közösséget alkotnak és ugyanazokat a feltételeket biztosítják a jólétük és fejlődésük érdekében mindegyiküknek, elég nagy erőfeszítésbe kerülne, ha valaki rossz akarna lenni, pont úgy, mint ahogy elég nagy erőfeszítésbe kerül manapság jónak lenni.

GINO: Lehetséges, hogy úgy van, ahogy mondja. Mialatt azonban a társadalmi átalakulásra várunk, a rendőrség meggátolja a bűnözők tevékenységét.

GIORGIO: Meggátolja?!

GINO: Végeredményben bűnesetek sokaságát gátolja meg, a sikertelen esetekben pedig bíróság elé állíttatja az elkövetőket.

GIORGIO: Hát ez nem egészen így van... A bűnesetek számát és jelentőségét a rendőrség egyáltalán nem befolyásolja. Valójában bármennyire reformálják is át a büntetés-végrehajtás, a rendőrség és a börtönök szervezeteit, a rendőrök száma is csökkenhet vagy nőhet, míg a nép gazdasági és erkölcsi körülményei változatlanok maradnak, addig a bűnözés is többé-kevésbé állandósul.

Másfelől, azonnal észrevenni a bűncselekmények számának növekedésére vagy csökkenésére gyakorolt hatást: elegendő hozzá a legcsekélyebb módosítás a birtokosok és a munkások kapcsolatában, vagy a búza és más létfontosságú élelmiszerek árának változása, vagy egy olyan válság, amely megfosztja munkájuktól a dolgozókat, vagy akár egy új eszme propagálása, mely új távlatokat jelent és új reményt kínál az emberek számára.

Igaz, hogy a rendőrség az elkövetőket a börtönbe zárhatja, ha elkapja őket; s mivel ez nem gátolja meg az újabb esetek előfordulását, csupán bajt bajra halmoz, további szükségtelen megpróbáltatást róva az emberi létre.

És még ha munkájának köszönhetően sikerül is néhány bűncselekményt meggátolni, ez nem tartós és korántsem elegendő annak kompenzálására, amit a rendőrség az emberek zaklatásával kiprovokál.

Már magában az, ahogy a rendőrség működik, gyanakvóvá teszi a nyilvánosságot, és konfliktusokhoz vezet. Ezek az embervadászok ambiciózusan tárják fel a „nagy” bűneseteket, melyek során sajátos mentalitás alakul ki bennük, ami gyakran vezet nyílt, antiszociális ösztön kifejlődéséhez. Nem ritka, hogy egy rendőrtiszt, akinek feladata lenne meggátolni vagy feltárni a bűnesetet, előidézi vagy kitalálja azt, saját előléptetésének érdekében, vagy csupán azért, hogy fontosnak és nélkülözhetetlennek tüntesse fel a rend őreit.

GINO: Akkor a rendőrök se különbek a gonosztevőktől! Ez előfordulhat alkalmanként, minthogy a rendőrök se mindig a nemzet krémjéből kerülnek ki, de úgy általában véve...

GIORGIO: Általában véve a környezet szerepe kétségtelen, és a szakma

velejárói még azokat is rossz irányba tereli, akik a jobb ügy érdekében küzdenek. Mondja meg nekem, milyen lehet, vagy mivé válhat annak az embernek az erkölcsé, aki azért kapja fizetését, hogy üldözzön, letartóztasson, meggyötörjön bárkit, akit a felettesei kijelölnek, nem törődve azzal, hogy az egyén bűnös-e vagy ártatlan, ördög-e vagy angyal?

GINO: Igen, de...

GIORGIO: Hadd mondjak pár szót a kérdés legfontosabb részéről: vagyis, magáról a büntényről, amit a rendőrség megpróbál megelőzni és meggátolni. Nyilvánvaló, hogy azok között az esetek között, melyeket a törvény büntet, vannak, amelyek mindig is rossz cselekedetnek számítanak majd; vannak azonban kivételek, melyeket olyan elesett és kétségbeesett állapotban követnek el, amelyekbe a nyomor készíti az embereket.

Általánosságban véve, azokat a tetteket büntetik, amelyek a felsőbb osztály kiváltságait sértik, vagy amelyek a kormány hatalmának gyakorlása során támadják. Ily módon a rendőrség – hatékonyan, vagy sem – szolgál és véd; azonban nem a társadalom egészét, hanem csak a felsőbb osztályt, mialatt a népet továbbra is elnyomás alatt tartja.

Ön a rablókról is szólt... Ki lehetne nagyobb rabló a birtokosoknál, akik abból gazdagodnak meg, hogy a munkások által megtermelt javakat kisajátítják?

A gyilkosokról is beszélt... Ki lehetne nagyobb gyilkos a kapitalistáknál, akik – ahelyett, hogy lemondanának arról a kiváltságukról, hogy parancsokat osztogatnak és semmittevőként élnek – sanyarú sorsokért és munkások – sőt, gyerekek – millióinak idő előtti haláláért felelősek?

Ezekkel a tolvajokkal és gyilkosokkal, akik sokkal inkább vétkesek, mi több, veszélyesebbek, mint azok a szerencsétlenek, akiket a nyomorult helyzetük bűnbe kényszerít, a rendőrség nem foglalkozik – sőt, épp ellenkezőleg!

GINO: Végeredményben, ön azt hiszi, hogy egy forradalomnak köszönhetően az emberek majd csak úgy hirtelen szentekké válnak? Mindenki tiszteli majd a másikat, támogatják és segítik egymást az emberek, nem lesz majd többé gyűlölet és irigység... Földi paradicsom, nemde?!

GIORGIO: Egyáltalán nem. Nem hiszem, hogy az erkölcsi átalakulás hirtelen, a semmiből jön majd. Természetesen hatalmas változásra számíthatunk már csupán akkor is, ha bizonyossá válik a szabadság és a napi betevő falat; de az összes ferde hajlam, amely belénk ívódott a szolgaság időszaka és az egymás közötti hosszú csatározások alatt, nem fog egy csapásra megszűnni. Még sok idő kell ahhoz, hogy ne legyen senki, aki majd készletet érez, hogy akaratát másokra erőltesse; senki, aki majd az előnyös tényezőket a saját kiváltságára próbálja fordítani; senki, aki majd vissza akarja állítani a rabszolgaság intézményével járó munkakörülményeket, és így tovább...

GINO: Tehát a forradalom után is meg kell majd védeni magunkat a bűnözőktől?

GIORGIO: Nagyon valószínű, hogy igen. Feltéve, ha a bűnözők alatt nem azokat értjük, akik fellázadnak, ha nem akarnak éhen halni, s még csak nem is azokat, akik a jelen társadalmi rendszert támadják, hogy egy jobbra cseréljék le azt, hanem azokat, akik mindenkinek csak ártanak, mások személyes szabadságát, becsületét és jólétét veszélyeztetik.

GINO: Ez így rendjén van. Rendőri erőkre tehát mindig is szükség lesz.

GIORGIO: Dehogyan! Nagyon nagy ostobaság lenne, ha egy pár erőszakeltőtől, naplopótól vagy agyalágyulttól úgy akarnánk megvédeni magunkat, hogy megalapítjuk a semmittevés és az erőszak iskoláját, és felállítjuk az orgyilkosok szervezetét, melynek tagjai majd hozzáedződnek ahhoz, hogy az állampolgárokat börtöntölteléként kezeljék, és az embervadászatot egyetlen elemi hivatásukként üzzék.

GINO: Ugyan már!

GIORGIO: De mi majd megvédjük magunkat.

GINO: Ön szerint ez lehetséges?

GIORGIO: Nem csupán azt hiszem, hogy az emberek megvédik majd magukat, anélkül, hogy a társadalom megóvásának feladatát kiosztanák valakinek, hanem azt is, hogy ez az egyetlen hatékony módszer.

Mondja csak! Ha mondjuk holnap összefutna valakivel, akit köröz a rendőrség, menne és bejelentené?

GINO: Megőrült? Még akkor sem ha embert ölt volna az az illető. Rendőrnek néz engem, vagy mi?!

GIORGIO: Haha! Borzalmas munka lehet a rendőré, ha minden önérettel rendelkező ember szégyenkezve vállalja azt el, még ha úgy is tartja, hogy hasznos és elengedhetetlen a társadalom számára.

Kicsit elkanyarodva a témától... Mondja csak, ha egy fertőző beteget vagy egy közveszélyes őrültet kellene kórházba szállítania, megtenné?

GINO: Természetesen meg.

GIORGIO: Akár erőszak alkalmazásával is?

GINO: Dehát... Értse meg! Ha hagyjuk őket szabadon garázdálkodni, az jó pár embernek ártana.

GIORGIO: Akkor most magyarázza meg nekem, miért nem bajlódna a gyilkos bejelentésével, míg az örültet vagy a fertőzöttet kórházba vinné, akár erőszak árán is?

GINO: Nos... Mindenekelőtt, rendőrnek lenni számomra visszataszító, míg betegről gondoskodni – úgy tartom – tiszteletre méltó és emberséges.

GIORGIO: Láthatja most már, hogy rendőrség fő hatásköre az, hogy a társadalom védelmétől a polgárokat elrettentse, sőt, azok oldalára helyezze őket, akiket – jogosan vagy jogtalanul – nyomon követ.

GINO: Ráadásul, ha a kórházba viszek valakit, tudom, hogy olyan orvosok kezébe adom át őt, akik megpróbálják majd meggyógyítani, mígnem szabadon visszatérhet az emberek közé, senkit sem veszélyeztetve már többé. Minden esetben, még ha gyógyíthatatlan is, megpróbálják majd enyhíteni a beteg szenvedését, s nem alkalmaznak durvább kezelést, mint ami szigorúan szükséges. Ha az orvosok nem teljesítenék a kötelességüket, az emberek nyomást gyakorolnának rájuk, minthogy jól ismert tény, hogy azért tartják az embereket kórházban, hogy meggyógyítsák, nem pedig, hogy meggyötörjék őket.

Ellenkezőképp, ha valakit rendőrkézre adunk, zsigerből intézkednek majd arról, hogy elítéljék azt, mit sem törődve azzal, hogy bűnös-e vagy ártatlan; börtönbe vetik majd, ahol – ahelyett, hogy arra törekednének, hogy gondos törődéssel javulását elősegítsék – mindent megtesznek azért, hogy meggyötörjék, még jobban elkésersítsék, majd kiengedjék őt a társadalomra még veszélyesebb ellenségként, mint amilyen azelőtt volt.

De radikális reformmal lehet változtatni ezen...

GIORGIO: Kedves barátom, ahhoz, hogy megreformáljunk, vagy felszámoljunk egy intézményt, legelőször is az szükségeltetik, hogy ne alapítsunk olyan társulást, amelynek érdeke fenntartani azt.

A rendőrség (s amikor ezt mondom magát a törvénykezést is beleértem), azzal a küldetéssel, hogy embereket zár börtönökbe és tömegeket sanyargat, arra ítéltetett, hogy mindig is harcban álljon majd a néppel. Ugyanúgy megszállottan üldözi a valós vagy feltételezett tetteseket, mint kopó a sebzett vadat, de ugyanakkor érdeke, hogy minél több bűnöző legyen, ami indokot ad a létezésére – minél több és minél ártalmasabb a bűnelkövető, annál nagyobb a rendőrség hatalma és társadalmi jelentősége.

Ahhoz, hogy a bűneseteket ésszerűen kezeljük, hogy felderítsük azok okát, és tényleg minden tőlünk telhetőt megtegyünk, hogy megelőzzük őket, az szükségeltetik, hogy ezt a feladatot azokra bizzuk, akik érintettek ezekben az esetekben és győtrődnek a következményeitől – tehát magukra az emberekre –, nem pedig azokra, akik számára a bűn létezése a hatalom és a nyereség forrása.

GINO: Lehet, hogy igaza van. A viszont látásra!

XI.

AMBROGIO: Elgondolkodtam mindazon, amit mesélt nekem legutóbbi beszélgetéseink folyamán... Nem akarom tovább folytatni ezt. Nem mintha beismerném, hogy legyőzött, de... Összességében véve önnek megvannak az érvei, és ezek a jövőben is el fogják kísérni önt.

Eközben nekem, bíróként, tisztelnem kell a fennálló törvényt, valamint biztosítanom kell, hogy az emberek betartsák azt. Ugye érti...

GIORGIO: Persze, nagyon is jól értem. Tegye csak a kötelességét. A mi dolgunk lesz az, hogy eltöröljük a törvényeket, és felszabadítsuk önt az alól, hogy lelkiismerete ellen cselekedjék.

AMBROGIO: Csak lassan a testtel... Én ezt nem mondtam. De akkor folytassuk hát!

Szeretnék még pár egyéb magyarázatot kérni öntől.

Beszélhetnék talán a tulajdonjog és a társadalmi rendeződés kérdéseiről; végső soron ezek mind történelmi fogalmak, melyek rengetegszer változtak már és feltételezhetően még változni is fognak.

De léteznek mély érzelmei is az emberi léleknek, valamint szent intézmények, melyeket ön folyamatosan meggyaláz. A család, a haza!

Példának okáért, ön mindent a közösbbe akar tudni. Bizonyára a nőket is bedobná a közösbbe, hogy egy nagy háremet alkossanak. Nem így van?

GIORGIO: Hallja-e, ha velem tárgyal, ne hordjon össze számárságokat, vagy ormótlan tréfákat. A téma, amivel foglalkozunk túl komoly ahhoz, hogy elbagatellizáljuk.

AMBROGIO: De én komolyan kérdeztem! Mit csinálnának a nőekkel?

GIORGIO: Akkor még jobban sajnálom önt. Elég furcsa, hogy nem fogja fel, mekkora képtelenséget mondott.

Bedobni a nőket a közösbbe... Miért nem azt mondta, hogy a férfiakat dobnánk be a közösbbe? Erre az egyetlen magyarázat csak az lehet, hogy ön – makacs megszokásnak köszönhetően – a nőket alsóbbrendű lényeknek tekinti, akiket csak azért teremtettek e földre, hogy háziállatként, vagy a férfi nem számára élvezeti tárgyként szolgáljanak. Márpedig ha úgy beszél a nőkről, mint tárgyakról, akkor úgy vélekedhet, hogy ugyanazt a sorsot kell nekik szánnunk, mint a tárgyaknak.

Azonban mi, akik a nőket velünk egyenlő emberi lényeknek tekintjük, akik magától értetődően részesülnek mindazon jogból és kiváltságból, amit a férfiak élveznek, az olyan kérdést, hogy „mit csinálunk majd a nőekkel” ésszerűtlennek tartjuk. Azt kérdezhetnénk inkább: „mit csinálnak majd a nők?” A válasz pedig

az lesz, hogy azt csinálnak, amit akarnak, és minthogy a férfiakhoz hasonlóan nekik is szükségük van társadalmi életre, nyilvánvaló, hogy törekednek majd arra, hogy kiegyezzenek másokkal, férfiakkal és nőkkel egyaránt, hogy kiélhessék eme szükségletüket saját és mások legnagyobb meglegedésére.

AMBROGIO: Értem. Tehát ön a nőket és a férfiakat egyenlőnek tekinti. Mégis, a női test anatómiai felépítésének és élettani funkcióinak vizsgálata alapján, tudósok tömkelege hangoztatja, hogy a nő alsóbbrendűbb a férfinél.

GIORGIO: Hát persze! Ha valamit hangoztatni kell, mindig lesz tudós, aki azt kész megtenni. Vannak tudósok, akik a nők alsóbbrendűségét hangoztatják, mint ahogy vannak tudósok, akik ellenkezőképp azt állítják, hogy a nők értelmi képességei és fejlődési készsége a férfiakéval azonos. Sőt, manapság azt is mondják, hogy az, hogy a nők általában véve kevésbé intelligensek a férfiaknál, abban keresendő, hogy milyen oktatásban részesülnek és milyen körülmények között élnek. Ha figyelmesen megnézzük, találhatunk pár olyan tudóst is, akik úgy tartják, hogy a férfi az alsóbbrendű, s arra rendeltetett, hogy felszabadítsa a nőt a kétkezi munka alól, hagyván ezáltal kibontakozni ragyogó tehetségét. Úgy tudom, hogy Amerikában terjedt el ez a nézet.

De mit sem számít ez. Nem egy tudományos probléma megoldásáról van most szó, hanem egy emberi eszmény reményteljes megvalósításáról.

Adj meg a nőnek minden lehetőséget, a teljes szabadságot, ahhoz, hogy fejlődhessen, és azzá válik, aminek lennie kell. Hogy a nő egyenrangú-e a férfival, hogy intelligensebb-e nála, vagy ellenkezőképp, a tények megmondják majd; a tudománynak is előnyére válik majd, ha ezáltal olyan adatokhoz jut, melyekre feltevéseit alapozhatja.

AMBROGIO: Az egyéni képességeket tehát figyelembe se veszi?

GIORGIO: Ha úgy érti, hogy különleges jogokkal kellene járniuk, akkor nem. A természetben nem találni két azonos egyént; de mi mindannyiunknak társadalmi egyenlőséget követelünk, nevezetesen, ugyanazokkal a feltételekkel és ugyanazokkal a lehetőségekkel – és úgy hisszük, hogy ez az egyenlőség nem csupán az emberekben kialakult igazság és testvériesség érzésére válaszol, hanem mindannyiunk – mind gyengék, mind erősek – javára válik majd. Vannak intelligensebbek és kevésbé intelligensek a férfiak között is, de ez nem kell, hogy azt jelentse, hogy jogaikban különböznek. Vannak, akik úgy tartják, a szőkék tehetségesebbek a barnáknál, a hosszúkás koponyájú népcsoport felsőbbrendűbb, mint a széles koponyával rendelkezők, vagy éppen fordítva; ezek a kérdések pedig – ha igazságon alapulnak – minden bizonnyal a tudomány érdeklődését is felkeltik. A jelenkori világi eszmék és nézetek alapján azonban képtelenség lenne úgy vélekedni, hogy a szőkék és a hosszúkás fejűek parancsolgassanak a barnáknak és a szélesfejűeknek, vagy pedig ellenkezőképp. Nem gondolja?

AMBROGIO: Ez így van; de nézzük csak a család kérdéskörét. El akarja törölni azt is, majd más alapokra helyezni?

GIORGIO: Nos, a család tekintetében figyelembe kell vennünk a gazdasági tényezőket, a szexuális kapcsolatot, valamint a szülők és a gyerekeik közötti köteléket.

Ha a családot pénzügyi intézménynek tekintjük, nyilvánvaló, hogy mihelyest a személyi tulajdon – ebből következően a hagyaték is – megszűnik, nem lesz már rá szükség és a család intézménye egyszerűen eltűnik majd. Ebben az értelemben tulajdonképpen a család már meg is szűnt a népesség nagy részénél, amely a munkásosztályt képezi.

AMBROGIO: És mi a helyzet a szexuális kapcsolatokkal? Szabad szerelemben gondolkodnak, ha...

GIORGIO: Ugyan már! Gondolja, hogy létezik más? Tiltott szerelem? Kényszeredett együttélés létezik, mint ahogy tettetett, erőltetett szerelem is – társadalmi érdekből vagy hagyományból kifolyólag. Vannak nők és férfiak, akik vallási vagy erkölcsi meggyőződésből ismerik el a házasság bilincset – igaz szerelem azonban nem létezhet, és el se képzelhető, ha az teljes mértékben nem szabad.

AMBROGIO: Ez így igaz, de ha mindenki a szerelem istene által megihletett szenvedélyeket követné, nem létezne többé erkölcs, és a világ egy bordélyházzá változna.

GIORGIO: Ami az erkölcsöt illeti, ön aztán dicsekedhet az intézményeivel! Házasságtörés, álnokság, dédelgetett hazugságok, feleségüket láb alól eltevéő férfiak, férjeket mérgező feleségek, gyermekgyilkosságok, családi perpatvar és családi veszekedések közepette felnövő gyerekek... Ez hát az az erkölcs, amit a szabad szerelemtől félt?

A mai világ egy bordélyház, hisz a nők számtalan esetben prostitúcióra kényszerülnek, hogy ne haljanak éhen; a házasság pedig többnyire csak érdekhajhászás során kötött, s egész idő alatt egy olyan egyezség marad, mellyel szerelem egyáltalán nem társul, vagy csak színházi kellék az. Csak biztosítsa a kényelmes és független élethez szükséges feltételeket, adja meg a nőknek a teljes szabadságot, hogy saját személyiségükkel rendelkezzenek, törölje el a vallási és egyéb előítéleteket, melyek a férfit és a nőt megannyi – a rabszolgartatás idejétől egészen napjainkig tartó – konvencióhoz köti: és a szexuális együttlétek mindvégig a szerelemből születnek majd meg, és boldogságot hoznak majd az egyénnek, s javára válnak az emberi jellemnek.

AMBROGIO: Összegezvén, ön a tartós vagy az ideiglenes kapcsolatok pártján áll? Különálló párokat képzel el, vagy esetleg a szexuális kapcsolatok

sokoldalúságát és változatosságát, netán a partnerek gyakori váltogatását?

GIORGIO: Szabadságot akarunk.

A szexuális kapcsolatok egészen mostanáig a brutális erőszak, az anyagi szükséglet, vallási előítélet és törvényi előírások nyomása alatt szenvedtek. Olyannyira, hogy ki sem lehetett következtetni, mely szexuális kapcsolati formák lennének legjobban összhangban az egyén és az emberi faj fizikális és erkölcsi jólétével.

Természetesen, amint kiiktatjuk azokat a tényezőket, amelyek a férfi és a nő jelenkori kapcsolatát színleltté és mesterkéltté teszik, olyan szexuális élet és erkölcs születik meg, amelyet nem a törvénynek, hanem a tapasztalaton alapuló meggyőződésnek köszönhetően becsülünk majd meg, s amely mind egyéni, mind kollektív elégedettségünkhöz hozzájárul.

AMBROGIO: És a gyerekek?

GIORGIO: Meg kell értenie, amint kialakul a kollektív tulajdon, valamint a társadalmi összetartás elve szilárd erkölcsi és anyagi alapokra kerül, a gyermeknevelés a közösség, az oktatás pedig mindenki érdekévé válik. Minden bizonnyal az összes nő és férfi imádni fogja a gyerekeket; ha a szülők sajátosan vonzódnak saját gyermekeikhez – amiben nem kételkedem –, örömeikre válik majd biztonságban tudni őket, ha a nevelésük és az oktatásuk a közösség egészével karöltve történik meg.

AMBROGIO: A szülők gyermekük feletti hatáskörét legalább tiszteletben tartja?

GIORGIO: A gyermekek feletti hatáskört kötelességek szülik. Az embernek többféle hatásköre lehet a gyermekek felett. Mondhatjuk, hogy jogukban áll utat mutatni nekik, és gondoskodni róluk, mint ahogy szeretni őket és aggódni értük; s minthogy a szülők általában jobban szeretik gyermekeiket, mint bárki más, ezért az ő hatáskörük, hogy gondoskodjanak szükségleteikről. Nem férhet hozzá kétség, hogy van néhány tapintatlan apa, aki kevésbé szeret törődni gyermekével – ők boldogan átengedik ezt a feladatot és örülnek majd, ha más leveszi e terhet vállukról.

Ha ön a gyermek feletti szülői hatáskör alatt azt érti, hogy a szülőknek jogukban áll bántalmazni, megrontani és kihasználni gyermekeiket, akkor én teljesen elítélem azt, és úgy hiszem, nincs olyan társadalom, amely elismerné vagy elfogadná azt.

AMBROGIO: Nem gondolja, hogy a gyermeknevelés felelősségét a közösségre hárítva akkora népességgyarapodást idéznénk elő, hogy nem jutna elég hely mindenki számára e földön? Persze nem egy Malthus beszél belőlem, s ön azt mondja majd erre, hogy ez képtelenség.

GIORGIO: Említettem már önnek korábban, hogy esztelenség azt feltételezni, hogy a jelenkori nyomor a túlnépesedésnek köszönhető. Az is képtelenség, ha malthusi nézeteken alapuló gyógymódot akarunk alkalmazni rá. A feltevést azonban hajlandó vagyok teljes mértékben komolyan venni, s beismerem, minden a jövőben születő, nevelést igénylő gyermek hozzájárulhat ahhoz, hogy a nyomor újra felüsse fejét a tényleges túlnépesedés végett. Szabad és művelt emberek – mikor szükségét látják – törődnek majd azzal, hogy gátat szabjanak a fajok gyors elszaporodásának; azt azonban hozzátenném, csak akkor gondolják át komolyabban, amikor a vagyon és az előjogok, a tulajdonosok kapzsiságának köszönhetően a termelésre helyezett korlátok, valamint a nyomor társadalmi tényezői megszűnnek. Ezek után az, hogy szükséges figyelmet fordítanunk az élőlények száma, a termelési kapacitás és a rendelkezésre álló terület közötti egyensúlyra, mindenki számára nyilvánvalóvá válik majd.

AMBROGIO: És ha az emberek nem akarják majd figyelembe venni ezt?

GIORGIO: Hát akkor majd pórul járnak!

Ön nem akarja megérteni: semmiféle gondviselés – természetfeletti vagy evilági – nem létezik, mely az emberiség jólétével törődne. Az embereknek maguknak kell megteremteniük azt, elvégezvén mindazt, ami szükséges és elengedhetetlen a cél elérésének érdekében.

Örökké azt hajtogatja: mi van akkor, ha az emberek nem akarják ezt vagy azt? Ez esetben semmit se érnek majd el, s mindvégig az őket körülvevő vak erők kényének-kedvének lesznek kitéve.

Ami manapság történik az az, hogy az emberek nem tudják, mit kellene csinálniuk ahhoz, hogy szabadabbá váljanak. Ha pedig tudják is, rabságban szenvednek, mert mégsem teszik meg azt, ami szükséges ahhoz, hogy felszabadítsák önmagukat.

Reméljük azonban, hogy előbb, mint gondolná, rájönnek, mit tegyenek és akképpen cselekednek.

És felszabadulnak.

XII.

AMBROGIO: A minap arra a következtetésre jutottunk, hogy minden az akaraton múlik. Ön azt mondta, hogy ha az emberek szabadok szeretnének lenni, ha akképp akarnak cselekedni, ahogy azt az egyenlők társadalmá megköveteli, minden rendben; ha azonban ellenkezőképp vélekednek, csúnyán pórul járnak majd. Ez rendjén is lenne, ha mindannyian ugyanazt akarnánk. De valaki anarchiát akar, mások jobbszeretnék a kormány védelmét; egyesek hajlandóak fontolóra venni a közösség feltételeit, mások szeretnék a társadalmi életből származó előnyöket kiélvezni anélkül, hogy sérelmet okoznának a többieknek... De mihez kezdenek önök, ha nincs kormány, ami meghatározza és előírja a társadalmi kötelezettségeket?

GIORGIO: Ha létezik kormány, az uralmon lévők és az érdekeltjeik akarata érvényesül – ez nem oldja meg azonban annak problémáját, hogy hogyan elégítsük ki a tömeg akaratát. Sőt, ez még csak olaj a tűzre. Az uralmon lévők eszközeikkel nem csak, hogy semmibe veszik vagy megsértik a nép akaratát, hanem saját céljaikra fel is használják annak erejét. Így van ez jelenkori társadalmunkban, ahol a munkásosztály biztosítja a katonákat és a kánaánt a kormány számára, mely aztán szolgasorsban tartja a munkásokat. Úgy hiszem, már mondtam önnek, hogy mi olyan társadalmat akarunk, amelyben mindenkinek megvan a lehetősége úgy élni, ahogy szeretne, anélkül, hogy az emberek egymás munkáját kihasználnák, és akaratukat másokra ráerőszakolnák. Szabadságot mindenkinek, és termelőeszközöket mindenkinek – ha ezt a két alapelvet gyakorlatban érvényesítjük, minden egyéb – a körülmények nyomására – természetsszerűleg következik majd be, s az új társadalom megszervezi önmagát, úgy, hogy az a lehető legjobban alkalmazkodik mindnyájunk érdekeihez.

AMBROGIO: És ha valaki majd mégis pusztá erőszakhoz folyamodik?

GIORGIO: Az a kormány lesz, vagy azok, akik kormányt akarnak alapítani. Mi azonban visszatámadunk majd. Meg kell értenie, ha ma forradalmat akarunk a kormány ellen, az nem azt jelenti, hogy holnap majd vakon meghajlunk új elnyomóink előtt. Ha ők nyernek, az azt sejteti, hogy a forradalom elbukott, és újra meg kell vívunk azt.

AMBROGIO: Azért csak megtűrnének pár etikus alapelvet, melyek feljebbvalók az emberi akaratnál és szeszélynél, s melyekhez mindenkinek alkalmazkodnia illene... legalábbis erkölcsileg.

GIORGIO: Mi lenne az az erkölcs, mely feljebbvaló az emberi akaratnál? Ki írná elő azt? S honnan származna?

Az erkölcs időtől, országtól, társadalmi osztálytól és környezettől függően változik. Azt jelképezi, amit az emberek egy adott időszakban, adott körülmények között a legjobbnak gondolnak. Más szóval, minden egyes ember számára a jó erkölcs megegyezik azzal, amivel anyagi vagy érzelmi szempontok tekintetében egyetért.

Ön számára az erkölcs annak a törvénynek a tiszteletben tartását rendeli el, ami az ön társadalmi osztályának privilégiumait foglalja magában; számunkra azonban az elnyomás elleni felkelésre buzdít, valamint arra, hogy mindannyiunk boldogulását megvalósíthassuk. Számunkra az összes erkölcsi előírás az emberek közötti szeretetet foglalja magában.

AMBROGIO: És a bűnözők? Tiszteletben tartják a szabadságukat?

GIORGIO: Számunkra a bűnözés mások szabadságának megsértését jelenti. Amikor a bűnözők sokan vannak és erősek, s uralmukat szilárdan megszervezték – mint ahogy ez a helyzet ma a birtokosokkal és az uralmon lévőkkel –, forradalom szükséges a felszabaduláshoz.

Ha ahelyett azonban a büntetteket beilleszkedési zavar vagy valamilyen betegség egyedi eseteivé minősítjük le, megkíséreljük majd fellelni azok okát és megfelelő orvoslását.

AMBROGIO: Mindeközben szükség lesz rendőri erőkre, bíróságra, büntető törvénykönyvre, börtönőrökre, nemde?

GIORGIO: És ezáltal – mondaná ön – szükség lesz majd a kormány visszatérésére, a jelenkori önkényuralmi állapot visszaállítására.

A büntett legnagyobb ártalma tulajdonképpen nem az egyén jogainak alkalmi, múlandó megsértése, hanem annak veszélye, hogy az alkalmat és mentséget adhat egy olyan hatóság felállítására, ami – a társadalom megvédésének látszatába burkolózva – leigázza és elnyomja az embereket.

Tudtuk már eddig is, hogy mi célt szolgál a rendőrség és a bíróság; sőt azt is, hogy inkább okozója, mint gyógymódja megannyi bűnesetnek.

Épp ezért arra van szükség, hogy a bűneseteket azok okainak megszüntetésével próbáljuk meg felszámolni; a fennmaradó bűnelkövetőkről pedig – hogy ne okozhassanak további ártalmakat – a közvetlenül érintett közösségnek kellene gondoskodnia, anélkül, hogy bárkinek is külön feladatként osztanák ki a büntetések végrehajtását.

Ismeri a mesét a lóról, aki védelmet kér az embertől, és cserébe felajánlja, hogy elviszi a hátán?

AMBROGIO: Jól van na! Információt gyűjtök, nem a fabulákra vagyok kíváncsi.

Más téma. Feltételezvé, hogy az ön által elképzelt társadalomban szociálisan mindenki egyenlő, mindenkinek ugyanúgy megvannak a lehetőségei az

oktatáshoz és az önfelkészítéshez, mindenki szabadon megválaszthatja, hogyan éljen – hogyan fogják majd biztosítani a szükséges munkák elvégzését? Vannak könnyű és nehéz, egészségre ártalmas és egészségre ártalmatlan munkák. Természetesen mindenki a jobbat választaná közülük – ki vállalná a többit, melyek többnyire a legszükségesebb munkák?

Aztán itt van a szellemi és a fizikai munka közötti különbség. Nem gondolja, hogy mindenki jobbszeretne orvos, író, költő lenni, nem pedig a földet művelni, cipőt készíteni és így tovább? Mit szól ehhez?

GIORGIO: Ön az egyenlőség, a szabadság és mindenekfelett a szolidaritás és a szabad megállapodás eljövendő társadalmát a jelen erkölcsi és anyagi feltételeivel képzelem el. Természetesen ez képtelenség.

Ha majd mindenkinek megadatik, mindenki eljut arra a teljes, képesség szerinti anyagi és erkölcsi fejlettséghez: mindenki megismeri majd a szellemi örömet és a termékeny munkát; a test és a lélek összhangban fejlődik majd; adottságtól és képességtől függően, különböző szinten mindenki tudós lesz vagy irodalmár, s mindenki egyben munkás is.

Mi történe tehát?

Képzelmé csak el, ha egy pár ezer orvos, mérnök, irodalmár vagy művész egy hatalmas, termékeny szigeten találja magát, magukra hagyva, de munkaeszközökkel ellátva.

Gondolja, hogy éhen halnának, ahelyett, hogy elvégeznék maguk az összes munkát, vagy inkább agyonütnék egymást, mint sem hogy megegyeznének a munka felosztásában adottságtól és képességtől függően? Ha lennének munkák, melyeket senki sem akar megcsinálni, egymást váltva végeznék el azokat, és mindenki arra törekedne, hogy az egészségtelen és kellemetlen munkákat biztonságossá és elviselhetővé tegye.

AMBROGIO: Elég legyen most már ebből! Lenne még vagy ezer kérdésem, azonban ön a fellegekben jár és az összes problémára képzeletbeli megoldásokat hoz fel.

Azt szeretném, ha inkább arról mesélne nekem, hogyan és mivel szándékoznak megvalósítani álmaikat?

GIORGIO: Szíves örömet, ami engem illet; hisz az eszménykép hasznos és szükséges a végső cél elérésének érdekében. A legsürgetőbb kérdés pedig az, hogy mi a teendőnk a jelenben és a közeljövőben. Beszélünk majd róla legközelebb.

XIII.

AMBROGIO: Ma este tehát elmeséli nekünk, hogy mi módon szándékoznak megvalósítani eszményüket – az anarchiát.

Tudom már, tudom már! Bombamerényletek, öldöklés, tömeges kivégzések, majd fosztogatás, gyűjtogatás és hasonló ingyencségek.

GIORGIO: Kedves uram, eltévesztette a házsámot: bizonyára azt hihette, hogy azzal a tiszttel beszél, aki parancsokat osztogat európai katonáknak, akik Afrika és Ázsia *civilizálására* indultak, vagy egymást *civilizálják* idehaza, Európa-szerte.

Higgye el, ez nem az én stílusom.

CESARE: Kedves uram, én úgy gondolom, hogy barátunk – aki legutóbb bebizonyította, hogy eszes fiatalember, habár a fellegekben jár – arra számít, hogy eszméi a társadalom természetes fejlődésén, az oktatás kiterjesztésén, a tudomány előrelépésén és a termelés fejlesztésén át éri majd el sikerét.

Tulajdonképpen, semmi rosszat nem látok ebben.

Az anarchizmus eljő, ha el kell jönnie, s felesleges azon törni a fejünket, hogyan kerüljük el az elkerülhetetlent.

De ez még oly' messze van! Élünk békességben addig is!

GIORGIO: Tényleg szívemre venném, ha emiatt kapna gutaütést.

Signor Cesare, én azonban nem számolok a fejlődéssel, a tudománnyal vagy ilyesfélékkel. Túl sokáig kellene várnunk – s ami még rosszabb: hiába!

Az emberi evolúció abban az irányban halad, amerre az emberi akarat irányítja; nincs olyan természeti törvény, amely azt mondaná ki, hogy mindenképpen elsőbbséget kellene adni a szabadságnak, ahelyett, hogy két állandó részre – majdnem azt mondtam, hogy fajra – tagolni a társadalmat, az uralkodó és az elnyomott osztály formájában.

Minden társadalmi forma – elegendő létjogosultsággal – a végtelenségig fennmaradhat, egészen addig, amíg az uralmon lévők nem szembesülnek az elnyomottak tudatos, aktív és agresszív szembeszegülésével. Felbomlásának eshetőségét és az előreláthatatlan haláleseteket, melyek minden rezsim velejárói, mindig semlegesíteni tudja az, aki képes a társadalom erejét megnyerni és kénye-kedve szerint irányítani, még akkor is, ha nem is látjuk annak lehetőségét, hogy kárpótlást vagy ellenszert találnák ellene egy esetleges újjáépítés esetén.

Ha nem venne túl sok időt igénybe, meg tudnám mutatni önnek, hogy óvják magukat a gazdag burzsujok azon természetes törekvésektől, melyektől egyes szocialisták rövidtávú bukásukat várják.

A tudomány potenciális fegyver, mely mind jó, mind rossz szándék esetén bevethető.

A jelenkori egyenlőtlen feltételek mellett a kiváltságosok részére könnyebben elérhető, és hatékonyabban alkalmazható, mint az elnyomottak számára.

Az oktatás – legalábbis az, ami túllép a felületes szócséplésen – majdhogynem hasztalan és elérhetetlen a kirekesztettek számára. Ezen felül az oktatók szabják meg az oktatás irányvonalát, vagyis mindinkább azok, akik kiválasztják és fizetik őket.

AMBROGIO: Tehát nem marad más, mint az erőszak.

GIORGIO: Vagyis: forradalom.

AMBROGIO: Erőszakos forradalom? Fegyveres felkelés?

GIORGIO: Pontosan.

AMBROGIO: Tehát bombamerényletek...

GIORGIO: Hagyjuk ezt, uram. Ön bíró, de megannyiszor megismételtem már, hogy nem a bíróságon vagyunk, én pedig egyelőre nem vagyok vádlott, akire önnek érdekében állhatna egy-két keresetlen szót vetni.

A forradalom erőszakos lesz, mert önök, az uralkodó osztály erőszakkal tartják fenn magukat és semmi hajlandóságot nem mutatnak a békés kiegyezés felé. Puskaropogás, ágyúdörgés, bombarobbanás – lesz minden, amit csak akarnak! A távolból robbantjuk majd fel a lőszerraktárjukat... De ezek technikai kérdések, ha gondolja, hagyjuk csak a tűzszerészekre.

Amit biztosra tudok mondani önnek az az, hogy ha rajtunk múlik, az erőszak – mely az önök általi erőszakból ered – nem fogja felülmúlni a harc kitételeiképp megszabott szűk kereteket, vagyis, mindenekfelett az önök csökönységére fogja meghatározni annak mértékét. A legrosszabb, ami előfordulhat, az az önök makacsságán vagy például a népnek nyújtott lélekfacsaró tanítatásukon múlik.

CESARE: De hogy akarja véghezvinni ezt a forradalmat? Egy fecske nem csinál nyarat...

GIORGIO: Lehet, ma még csak páran vagyunk így ezzel. Nem akarom lerombolni az illúzióit, úgy látom szívesen él velük. Meg kell sokszoroznunk a fecskék számát, s a nyár eljő...

Ha másra nincs lehetőségünk, nyilvánvaló, hogy a feladatunk az az, hogy propagáljuk az eszmét és összeszedjük azt a maréknyi tudatos egyént, aki tisztában van azzal, hogy mit kell tennie és meg is teszi azt. Fel kell készítenünk a tömeget – vagy legalábbis a tömeg lehető legnagyobb részét – arra, hogy helyesen cselekedjen, ha eljön az alkalom. Ez alatt azt értem, hogy a közösségi vagyoni jelenlegi bitorlóit el kell kergetniük, a hatalmukat meg kell dönteniük, és nem szabad engedniük, hogy új kormány és új kiváltságok alakulhassanak meg. Valamint, hogy újra kell szervezniük az egész társadalmi életet, a munkások tevékenységére, a termelés és a termékelosztás kereteire támaszkodva.

CESARE: És ha nem jön el az az alkalom?

GIORGIO: Teszünk majd róla, hogy eljőjön!

PROSPERO: Micsoda illúziói vannak, fiam!!!

Azt hiszi, hogy még mindig a kőkorszakban élünk.

A modern fegyverekkel és harcászati stratégiával szembeszegülve, mire megmozdulnának, már le is mészárolják önöket!

GIORGIO: Nem feltétlenül. Az új fegyverekkel és harcászati stratégiával szemben megfelelő ellenállást alkalmazhatunk.

Sőt, mi több, ezek a fegyverek voltaképp a nép fiainak kezében vannak, önök pedig – a kötelező sorkatonai szolgálat során – mindenkit megtanítanak a használatukra.

Ó, el sem tudják képzelni, milyen tehetetlenek lesznek majd, mikor a megfelelő számú felkelő összesereglik!

Mi, a munkásosztály, az elnyomott réteg – mi vagyunk a villanyszerelők, a gázszerelők, mi irányítjuk a gépeket, mi gyártjuk a robbanóanyagot és mi vájjuk ki a bányákat, mi vezetjük az autókat és a repülőgépeket, mi vagyunk a katonák... Mi vagyunk sajnos azok, akik megvédik önöket. Csupán az áldozataik üres fejének köszönhetően léteznek még! A tudatuk azonban éledezik, vigyázzanak!

Önök tudják azt is, hogy az anarchisták mindegyike azt teszi, amit jónak lát, a rendőri erők keze pedig mindenhova elér, csak oda nem, ahol az igazi veszély lakozik.

De nem áll szándékomban kiselőadást tartani a forradalmi taktikákról! Ez a dolog – hogy is mondjam – nem önökre tartozik...

Jó éjszakát!

XIV.

VINCENZO (*fiatal republikánus*): Megengedik, hogy csatlakozzam a beszélgetésükhöz? Lenne pár kérdésem és észrevételem... Giorgio barátunk az anarchizmusról beszél, és azt állítja, hogy annak előírásoktól mentesen, a nép akaratán keresztül kell megvalósulnia. Azt is megemlíti, hogy ahhoz, hogy a nép akaratának szabad teret adjunk, felkeléssel kell megdöntenünk a monarchista és militarista rezsimet, mely mostanság ezt a törekvést elfojtja és meghamisítja. Ez az, amit a republikánusok akarnak, legalábbis a forradalmi republikánusok, azok, akik ténylegesen a köztársaság megvalósításának pártján állnak. Ön miért nem tekintí magát republikánusnak?

A köztársaságban a nép független, mindenki akképp cselekszik, ahogy a nép akarja, és ha a nép anarchiát akar, akkor anarchia lesz.

GIORGIO: Azt hiszem mindig is azt mondtam, hogy az *emberek akarata*, nem pedig azt, hogy a *nép akarata* – vagy ha mondtam is, akkor nyelvbtlés volt, vagy helytelen nyelvhasználat, és pont arra szolgál beszélgetésünk, hogy ezt tisztázzam.

VINCENZO: Mi ez a cirkusz a szóhasználattal? A nép nem emberekből áll?

GIORGIO: Ez nem csupán szavak kérdése, hanem a tartalomé: mindez pedig arról szól, hogy mi a különbség a *demokrácia* – a nép irányította kormányzás – és az *anarchia* – kormány nélküli szabadság mindenkinek, minden egyénnek – között.

Természetesen emberekből áll a nép, ami egy önmagát formáló, tudatos egység. Minden egyes embernek azonban vannak érzelmei, érdeklődési körei, szenvedélyei, különböző hajlamai, melyek – adott helyzettől függően – fokozzák vagy mérsékelik, megerősítik vagy semlegesítik egymást. Az összesség akarata voltaképp az uralmon lévő réteg akarata, mely képes mindenki nevében érvényesülni; a „*nép akarata*” nem más, mint az uralmon lévők akarata – matematikai számítgatások elfajzott terméke ez, mely egyáltalán nem felel meg senki akaratának sem, és senkit sem elégít ki.

Már maguk a demokraták is – akik voltaképp a republikánusok, minthogy ők az egyedüli igaz demokraták – beismerték, hogy a nép kormányzata nem más, mint a többség kormányzata, mely akaratát képviselőiken át érvényesíti. A kisebbség szuverenitása ekképpen mindössze egy névleges jogkör, mely gyakorlatban nem valósul meg; és itt jegyezném meg, hogy ez a „kisebbség” – mely ráadásul gyakran a népesség legfejldőképesebb, leghaladóbb része – könnyen a számszerű többséggé válhat, ha az érdekek és elvek, vagy egy ember által vezetett kisebbség több, eltérő csoporttal találja magát szemben.

De vajon az a párt, amelynek jelöltjei győzedelmeskednek, és amely a többség nevében kormányoz, tényleg a többség akaratát képviseli? Az országgyűlési

rendszer működése (minden köztársaság – mely nem csupán apró, elszigetelt, független közösség – esetében elengedhetetlen) biztosítja azt, hogy minden egyes képviselő a választási testület egysége legyen, egy a sok közül, aki csupán századik vagy ezredik a törvényhozás tekintetében, s aki a végső elemzésben a választók többségének akaratát képviseli.

És most tegyük félre annak kérdését, hogy vajon a köztársasági rendszer képviselni tudja-e az összes ember akaratát, és legalább azt árulja el, hogy ön mit szeretne, mi az, amit a köztársaságtól elvár, milyen intézményekkel kellene előhozakodnia...

VINCENZO: Ez nyilvánvaló.

Én azt akarom, amit minden köztársaság-párti akar: társadalmi igazságot, a munkások egyenjogúságát, szabadságot, egyenlőséget, testvériséget!

EGY HANG: Csakúgy, mint Franciaországban, Svájcban és Amerikában.

VINCENZO: Azok nem igazi köztársaságok. Az olyan köztársaságra kellene összpontosítania, amit mi akarunk, nem pedig a burzsujok, a katonaság vagy az egyház által támogatott kormányokra, melyek világszerte csupán bitorolják a köztársaság nevet. Mellesleg akár én is szembeállíthatnám az anarchizmust a szocializmussal, ha idéznék innen-onnan – amit a két fél mond, az teljes mértékben különbözik.

GIORGIO: Jól mondja. De a már létező köztársaságok miért nem váltak igazi köztársasággá? Majd' mindegyik a szabadság, egyenlőség, testvériség eszmeiségével jött létre, ami mindannyiunk közös alapelve – önöké is, miénk is! Hogy lehet az, hogy majd' mindegyik a kiváltságosok rendszerévé vált, melyben a munkásokat kiszípolozzák, a tőkésék kezében az uralom, az embereket elnyomják, a kormány pedig annyira visszaél a hatalmával, mintha csak valami monarchiában élnénk?!

A politikai intézmények, a társadalmat szabályozó szervezetek, az alkotmány által meghatározott egyéni- és közösségi jogok mind-mind ugyanazok, mintha csak az önök köztársaságában lennének.

Vajon miért lettek ilyen rosszak – vagy legalább is ennyire negatívak – a következmények? És miért lennének mások az önök által megálmodott köztársaságban?

VINCENZO: Hát... Azért, mert...

GIORGIO: Elmondom én, hogy miért! Azokban a köztársaságokban is az emberek gazdasági helyzete alapvetően ugyanaz maradt; a társadalom birtokos- és munkásosztályra való kettéosztása változatlan, ugyanúgy, mint ahogy a tényleges vezetés is maradt azok kezében, akik a termelőeszközök monopóliumával rendelkeznek, kitzsízítottak irdatlan tömegeit hatalmukban

tartván ezáltal. Természetesen a kiváltságos osztály arra törekszik, hogy stabilizálja helyzetét, ami továbbra is attól a forradalmi hévtől fenyegetett, melyből maga a köztársaság is megszületett. Lassan azonban visszaáll az eredeti állapot... Kivéve talán azokat a különbségeket és pozitív változásokat, melyek nem a kormányzati formáktól függenek, hanem a munkások öntudatra ébredésétől, önbizalmuk növekedésétől, attól a meggyőződéstől, hogy a tömeg mindig is képes arra, hogy megbuktassa a kormányt.

VINCENZO: Tökéletesen tisztában vagyunk a gazdasági kérdés jelentőségével. Progresszív adót vezetünk be, ami a gazdagokat sújtja majd a közterhek jelentősebb részének felvállalásával, a védővámokat eltöröljük, a műveletlen földterületeket megadóztatjuk, bevezetjük a minimálbért, valamint fixárat szabunk ki a termékekre, s olyan törvényeket hozunk, melyek a munkások érdekeit védik majd...

GIORGIO: Még ha mindezt sikerül is önöknek véghezvinni, a tőkésék megtalálják majd annak módját, hogy bújjanak ki a terhek alól, és hogy hogyan fordítsanak mindent saját hasznukra.

VINCENZO: Ez esetben természetesen – kártérítés nélkül – megfosztjuk őket mindenüktől, és megalkotjuk a kommunizmust. Most már elégedett?

GIORGIO: Nem igazán. A kormányzati hatalmon át elért kommunizmus nem csal ki belőlem örömkönnyekeket – ahelyett hogy a munkások közvetlen, önkéntes munkáján keresztül érnék el azt. Ha előbbi valósulna meg, az a legádázabb zsarnokság lenne, amit az emberi társadalom valaha is megélt. Ön csupán azért hangoztatja, hogy mit fognak csinálni, mert a köztársaság kikiáltásának előestéjén még épp önök lesznek a kormányon. Minthogy a köztársaság – ahogy önök nevezik – a népszuverenitás rendszere, ez a szuverenitás az általános választójogot fejezi ki, tehát a köztársasági kormány azokból az emberekből áll majd, akiket megválasztanak. És minthogy önök a köztársasági forradalom során nem döntötték meg a kapitalisták hatalmát, és nem fosztották meg őket mindenüktől forradalmian, az első köztársasági parlament olyan lesz, amilyet a tőkésék akarnak. Vagy ha nem az első – mely még éreztheti a forradalom viharának hatásait – de az utána következő nyilvánvalóan a kapitalisták előnyére alakulnak majd meg, azzal a céllal, hogy mindazt a jót elpusztítsák, amit a forradalom megalkotni hivatott.

VINCENZO: Ha azonban az anarchizmus nem életképes napjainkban, ki tudja még meddig kell beletörődnünk, hogy a monarchia intézményét támogassuk?!

GIORGIO: Semeddig sem. Számíthatnak a támogatásunkra – mint ahogy mi is számítunk az önökére – feltéve, ha a körülmények kedvezően alakulnak egy

felkelő mozgalom elindítására. Természetesen mi jobban hozzá fogunk járulni ehhez a mozgalomhoz, mint önök, de ez nem gyengíti azt a közös érdekünket, hogy lerázzuk magunkról az igát, ami jelenleg mindannyiunkat egyaránt fogva tart. Azután pedig majd meglátjuk.

Eközben terjesszük az igét közösen, és próbáljuk meg felkészíteni az embereket arra, hogy a következő forradalmi mozgalom a lehető leggyökeresebb társadalmi változást fogja elindítani, melyben a jövőbeli fejlődés széles útja nyílt és zökkenőmentes lesz.

XV.

CESARE: Folytassuk hát a szokásos eszmecserét!

Úgy tűnik, a legégetőbb kérdés, ami önt foglalkoztatja, az a felkelés. Be kell vallanom, akármennyire is valótlannak tűnik, de bekövetkezhet, és előbb vagy utóbb meg is nyerhetjük azt. A kormány alapvetően a hadseregre támaszkodik. De a besorozott, laktanyákba zsúfolt, megvezetett katonák fölöttébb bizonytalan ütőerő. Egy esetleges felkelés esetén nem lehet tartósan megbízni bennük, minthogy ők is a nép köreiből kerülnek ki. Amint a fegyelem és a fenyegetettség bűvölete megbomlik, szétszélednek vagy csatlakoznak az emberekhez.

Úgy érzem, hogy propagandánk terjesztése a munkások és a katonák körében – sőt, a fiatalok körében, akik holnap talán majd katonák lesznek – olyan helyzetbe hozhat bennünket, amiből még hasznot is húzhatunk és kedvező alkalmakkor – gazdasági válság, sikertelen háborúk, általános sztrájk, éhínség stb. során – megdönthetjük a kormányt.

És azután?

Azt fogja mondani nekem: a nép majd megoldja maga, megszervezi stb. De ez csak mesebeszéd. Ami nagy valószínűséggel történni fog az az, hogy a rendetlenség, zűrzavar – netalántán vérontás – rövidebb-hosszabb időszaka után, egy új kormány veszi át a régi helyét és visszaállítja a rendet... és minden folytatódik tovább, mint azelőtt.

Mi értelme hát erre vesztegetni az energiát?

GIORGIO: A felkelés még sem lesz hiábavaló, ha akképpen történik, ahogy ön leírta. A forradalom után a dolgok nem állhatnak vissza ugyanabba az állapotba, mint azelőtt, mert ha egyszer az emberek megízlelték a szabadság időszakát, és próbára tették erejüket, egykönnyen nem fogadják el majd a korábbi körülményeket. Az új kormány – ha egyáltalán szükség van felállítására – megérzi majd, hogy hatalma nem nyugszik biztos lábakon, ha az emberek elégedetlenek, és megpróbálja majd a forradalom hírnökeként igazolni létjogosultságát. Természetesen a tényleges feladat, amit a kormány kiszabott magának, az az lesz, hogy megakadályozza a forradalom további előremenetelét, korlátozza és szabályozza azt. Hasznot akar húzni a forradalom hozta előnyökből; a dolgok azonban nem állhatnak vissza az azt megelőző állapotukba. Ez így történt az összes múltbéli forradalom során.

Mégis, van okunk azt remélni, hogy a következő forradalom jobban sikerül majd.

CESARE: Hogyan?

GIORGIO: A korábbi forradalmak során a forradalmárok – mind kirobbantói, mind elkövetői a zendüléseknek – törvények bevezetésével akarták átformálni a társadalmat. Kormányt akartak, amely meghozza ezeket a törvényeket.

Nyilvánvaló tehát, hogy új kormányok születtek – és persze ezek az új kormányok elsősorban *kormányozni* akartak; tehát megszilárdították hatalmukat és pártot alakítottak maguknak és a kiváltságosok osztályának, azzal a szánt szándékkal, hogy tartósan hatalmon maradhassanak.

De most egy új tényező bukkant fel a történelem folyamán, amit az anarchisták testesítenek meg. Vannak ugyanis forradalmárok, akik a forradalmat határozottan kormány-mentesen szeretnék megvalósítani, evégett egy új kormány alakítása egy eddig még nem tapasztalt akadállyal szembesülne.

Mindemellett, az áhított társadalmi változást törvényi keretek közt elérni kívánó múltbéli forradalmak a tömegektől mindössze anyagi támogatást remélhettek. Nem vesződtek azzal, hogy tudatosítsák bennük céljaikat, valamint azt, hogy hogyan valósítsák meg törekvéseiket. Természetesen így maguk az emberek – rombolásra készen – igényelték a kormányt, amint felmerült az általános társadalmi élet újjászervezésének szükségessége.

Ehelyett, célunk, hogy propaganda-hadjáratunkkal és a munkásság megszervezésével egy tudatos kisebbséget alkothassunk, amely tudja, mit akar és amely – a tömeggel karöltve – el tudja látni a felmerülő szükségleteket és meg tudja hozni azokat az intézkedéseket, melyek egyébként a kormány közbenjárását igényelnék.

CESARE: Ez így rendben is van; de minthogy önök kisebbségben lesznek, s valószínűleg az ország számos részén nem lesz befolyásuk, a kormányt ugyanúgy megalapítják, és önöknek ezt el kell majd viselniük.

GIORGIO: Az, hogy a kormány megalakul, majdhogynem kétségtelen, az azonban, hogy elviseljük-e... Ezt majd még meglátjuk!
Véssék jól észbe: a múltbéli forradalmak során mindenekelőtt új kormányt akartak alkotni, amelytől a rendelkezéseket várták. Ez idő alatt a dolgok alapvetően nem változtak, csupán az emberek gazdasági helyzete romlott az ipar és a kereskedelem fejlődésének következtében. Épp ezért az emberek hamar belefáradtak és mielőbb túl akartak lenni rajta: ellenszenvük nőttön-nőtt azokkal szemben, akik a forradalmi állapotokat túl sokáig fenn akarták tartani. Megannyiszor, ha valaki képesnek tűnt a rend visszaállítására – lett légyen az vakmerő, de tehetséges politikus, szemfüles katona, vagy épp egy korábban már elkergetett vezető –, azt a nép hangja a béke követeként, felszabadítóként üdvözölte.

Mi a forradalmat valahogy másképp képzeljük el. Azt akarjuk, hogy a forradalom célja, a társadalmi változás, az első forradalmi történéstől kezdve megvalósuljon. Szeretnénk, ha az emberek a létező javakat azonnal birtokukba vennék; ha az uraságok kastélyait köztulajdonnak kiáltanák ki, és önkéntes vagy közvetlen kezdeményezéseken át legalább szerény lakhatást biztosítanának a rászorulóknak; az építészeti tanács bevonásával építtessenek annyi új házat, amennyi szükséges. Szeretnénk az összes megtermelt élelmiszert köztulajdonként kezelni, s azt rendszeresen, egyenlő arányban

szétosztani a lakosság között – vagy önkéntesek segítségével, vagy a nép tényleges bevonásával. Szeretnénk, ha a földművesek a művelt és a műveletlen földet visszavennék a földbirtokosoktól, jelezvén ezzel, hogy a föld azé, aki megműveli. Azt akarjuk, hogy a munkások elszakadjanak a gyártulajdonosoktól, és folytassák a termelést saját maguk, és a köz javára. Cserekereskedelmet akarunk létrehozni a különféle termelőszövetkezetek és a különböző közösségek között; ugyanakkor porrá akarjuk zúzni a magántulajdon és az állami fennhatóság összes tisztségét és anyagi jelét. Összességében azt szeretnénk, hogy a nép az első pillanattól kezdve érezze a forradalom előnyeit, olyannyira, hogy elérjük azt az állapotot, hogy már lehetetlen legyen visszaállítani a korábbi rendszert.

CESARE: És úgy gondolja, hogy ezt könnyű lesz kivitelezni?

GIORGIO: Nem, de tisztában vagyok az összes nehézséggel, amivel szembe találkozhatunk magunkat. Számomra világos, hogy programunkat nem lehet majd mindenhol egyből alkalmazni. Ahol azonban sikerül, ezer meg ezer ellenvéleményt és hibát eredményezhet. Már magában az, hogy vannak, akiket érdekel programunk, és ahol csak tehetik, alkalmazzák azt, garanciát jelent arra, hogy a forradalom most már nem csupán egy egyszerű politikai átalakulás, hanem az egész társadalmi élet terén gyökeres változások elindulását eredményezheti.

Tulajdonképpen a XVII. század végén a Nagy Francia Forradalom során a burzsujok már csináltak ehhez hasonlót, noha kisebb mértékben; az *ancien régime*-t azonban nem tudták visszaállítani még a Bourbon-restauráció ellenére sem.

CESARE: Ha azonban – minden igyekezetük ellenére – a kormány újjáalakul, az összes tervük dugába dőlhet és önöknek is alá kell vetniük magukat a törvénykezésnek, mindenki máshoz hasonlóan.

GIORGIO: Miért? Az, hogy kormány vagy kormányok alakulnak majd, eléggé valószínű. Rengeteg ember szeret parancsolgatni és még több áll rendelkezésre, akik majd engedelmessé válnak!

De elég nehéz lesz a kormánynak érvényesülnie, elfogadtatnia magát és állandósulnia, ha elég forradalmár van országszerte, akik megtanulták már, hogy hassanak a tömegekre és hogy szabjanak gátat annak, hogy az új kormány erőssé és stabilá váljon.

A kormánynak katonákra van szüksége, s mi majd megteszünk mindent ez ellen; pénzre is szüksége van, s mi majd elkövetjük a tőlünk telhetőt, hogy senki se fizessen adót és ne vegyen fel hitelt.

Itália számos községében és régiójában a forradalmárok száma jelentős, a munkások is készen állnak arra, hogy önállóságukat kikiáltsák, és saját kezükbe vegyék sorsukat. Megtagadják majd a kormányt és nem fogadják többé

képviselőiket, sajátjaikat pedig nem küldik a parlamentbe.
Ezen régiók és községek alkotják majd a forradalom központi magját, mellyel szemben a kormány tehetetlen lesz, ha gyorsan cselekszünk és nem adunk neki időt arra, hogy felfegyverkezzen és megszilárdítsa hatalmát.

CESARE: De ez már polgárháború!

GIORGIO: Akár annak is nevezheti. Mi a békére áhítózunk... De nem fogjuk feláldozni a forradalmat a békéért való vágyódásunk okán. Nem áldozhatjuk fel, minthogy ez az egyetlen módja annak, hogy elérjük az igazi, tartós békét.

XVI.

PIPPO (*hadirokkant*): Nekem ebből elegendő van már. Engedjék meg, hogy elmondhassam, roppantmód csodálkozok – és majdhogynem fel vagyok háborodva – azon, hogy ön szemmel láthatóan mellőzi a haza jelentőségteljes kérdéskörét, országunk nagyságának és dicsőségének megóvását, amellet, hogy a legkülönbözőbb álláspontokat hangoztatja.

PROSPERO, CESARE, VINCENZO *és a jelenlevők mindegyike* GIORGIO és LUIGI (az ifjú szocialista) *kivételével fennköltén hangoztatja hazaszeretetését, AMBROGIO pedig így szól, mindenki nevében*: Eszmecsereink folyamán nem beszéltünk Itáliáról, mint ahogy nem beszéltünk édesanyánkról sem. Nem volt szükséges beszélni arról, aminek mindannyian tudatában vagyunk, arról, ami a vélemények és eszmecserek alapján felsőbbrendű. Pippo, kérem ne kételkedjen a patriotizmusunkban, a Giorgio-éban sem.

GIORGIO: Dehogynem! Az én patriotizmusomban kételkedhet, hisz' én nem vagyok patrióta.

PIPPO: Ezt már kitaláltam: ön azok közül való, akik harsogják a *vesszen Itália!*-t, és országunkat meggyalázva, leigázva, és idegenektől uralva szeretnék látni.

GIORGIO: Dehogysis! Ezek csak a szokásos rágalmak, melyekkel az embereket próbálja felbujtani ellenünk. Beleértem azokat is, akik jóhiszeműen beveszik ezt a maszlagot, ami a tudatlanság és félreinformáltság következménye. Semmiféle uralmat nem akarunk; nem akarjuk, hogy Itáliát más országok uralják, mint ahogy azt sem, hogy Itália uralkodjon más országok felett. Az egész világot hazánknak tartjuk, az összes embert pedig testvérünknek; épp ezért számunkra egyszerűen képtelenségnek tűnne, ha le akarnánk igazni vagy elpusztítani azt az országot, melyben élünk. Itt vannak a szereteteink, ezt a nyelvet beszéljük a legjobban, és ez az ország adja meg nekünk a legtöbbet – és mi ezt viszonzunk is – a munka, az eszmék és az érzelmek terén.

AMBROGIO: De hát a hazájuk ez az ország, melyet önök folyton csak szidnak.

GIORGIO: Nem szidjuk a hazát, és más országot sem. Azt szidjuk, amit önök *patriotizmusnak* hívnak, s amely csupán nemzeti gőg, más országok iránti gyűlölet szítása, ürügy, hogy pusztító háborúban egymásra uszítsa az embereket, mindössze azért, hogy kétes kapitalista érdekeket, semmirekellő politikusok és hatalmak féktelen törtetését kielégítse.

VINCENZO: Csak lassan a testtel!

Igaza van, ha arról a *patriotizmusról*, arról a hazaszeretetről beszél, ami rengeteg kapitalista és rengeteg monarchista számára valóban csak ürtügy. Önhöz hasonlóan én is gyűlölöm és megvetem azokat, akik mit sem törődnek a hazával, s csupán megtollasodnak az igaz emberek véres-verejtékes munkáján. Léteznek azonban igazi patrioták, akik a hazáért hajlandóak feláldozni mindenüket, vagyonukat, szabadságukat, akár életüket. Tudja jól, hogy mindig is a köztársaság-pártiakat fütötte legjobban a patriotizmus, és személyesen meg is fizettek érte.

GIORGIO: Minduntalan méltányoltam azokat, akik feláldozzák magukat egy eszméért, de nem vakít el annak ténye, hogy a – talán összes pártban megtalálható – republikánusok és az igaz patrioták idealizmusa már idejét múlta és csak arra szolgál, hogy álarc mögé bújtassa a kormány és a tőkésék igazi törekvéseit, amellet, hogy magával ragadja a tudatlan néptömegeket és a lelkes ifjúságot.

VINCENZO: Mit ért azalatt, hogy idejétmúlt?! A haza szeretete az ember szívéből jövő természetes érzés, mely soha nem válhat idejétmúlttá.

GIORGIO: Amit ön hazaszeretetnek hív, az csupán ahhoz az országhoz való ragaszkodás, melyhez önt a legerősebb erkölcsi szálak fűzik, és amely a legnagyobb valószínűség szerint önnek anyagi jólétet biztosít. Ez minden bizonnyal természetes, és az is marad, legalábbis mindaddig, amíg a civilizáció arra a szintre nem fejlődik, amikor minden egyes ember a világ bármely részén *de facto* otthonára nem lel. Ennek azonban semmi köze a „haza” mítoszához, amely arra késztet bennünket, hogy más népeket lenézzünk, más országok felett uralkodjunk, vagy, hogy az úgynevezett idegenek munkáját meg ne becsljük, és el ne ismerjük. Valamint arra is ösztökél, hogy azt gondoljuk, hogy munkásaink több közös vonással rendelkeznek főnökeikkel és a rend őreivel, mint más országok munkásaival egyetemben, akikkel pedig ugyanazon az érdekeken és törekvéseken osztoznak.

Egyébiránt a kozmopolita, nemzetközi érzéseink csupán most formálódnak, ami a már megtett fejlődés egyenes következménye. Lehet, hogy ezer meg ezer érzelmi vagy anyagi okból kifolyólag jobban ragaszkodunk szülőfalunkhoz vagy régióinkhoz, de ez nem jelenti azt, hogy regionalisták lennénk: büszkék vagyunk arra, hogy olaszok vagyunk, és ha úgy adódik, az általánosságban Itáliát a helyi, regionális érdekek fölé helyezük. Ha úgy véli, hogy a közösség fogalma lassan már a nemzetig terjed ki, miért elégednénk meg ezzel, s miért ne ölelhetné fel az általános szeretet az emberiség egészét, testvéri összefogás keretén belül? Manapság az országok közötti kapcsolat, a nyersanyagok, mezőgazdasági és ipari termékek cseréje már olyannyira előrehaladott, hogy az az ország, amely vagy el szeretne szigetelődni másoktól, vagy – rosszabb esetben – konfliktust keresne más országokkal, kétséges helyzetbe, illetve teljes pusztulásba sodorná önmagát. Már most rengeteg az olyan ember, akik kapcsolataik, munkájuk vagy

tanulmányaik, esetleg gazdasági helyzetük révén világpolgárnak minősíthetők, és ténylegesen azok is.

Mindezek mellett, nem látja, hogy mindaz, ami nagyszerű és szép ezen a földön, az mind világi, nemzeteken felüli? A tudomány nemzetközi, akár csak a művészet, vagy a vallás, amely – hazugságai ellenére – az ember szellemi tevékenységének kolosszális megnyilvánulása. És ahogy signor Ambrogio mondja, egyetemes maga a törvény és az erkölcs is, minthogy mindenki általánosságban véve az emberek közösségére próbálja kiterjeszteni elgondolását. Az összes új felfedezés, a föld akármely pontjáról is származzon az, bármilyen új találmány, az emberi elme bármiféle furfangos terméke az egész emberiség hasznát kell, hogy szolgálja.

Ha visszatérnénk az elszigetelődéshez, a népek közötti versengéshez és gyűlölethez, ha ragaszkodnánk a begyepesedett és embertelen patriotizmushoz, elvágunk magunkat a fejlődés útjától, mely az emberiséget egy békés és testvéries jövő felé vezet. Ugyanakkor azt is jelentené ez, hogy a civilizáció ellen dolgoznánk.

CESARE: Ön mindig békéről és testvériségről beszél; de hadd tegyek fel egy praktikus kérdést. Mit tenne például, ha a németek vagy a franciák Milánóba, Rómába vagy Nápolyba jönnének azért, hogy elpusztítsák a műemlékeinket, vagy, hogy lemészárolják és leigázzák népünket? Nyugodtan végignézné?

GIORGIO: Miket beszél? Meglehetősen felbőszítene a dolog, és mindent megtennék, hogy megakadályozzam. Hadd jegyezzem itt meg, hogy ugyanúgy érzékenyen érintene, ha hazánk fiai indulnának el, hogy meghódítsák és meggyalázzák Párizst, Bécsset, Berlint... vagy éppen Líbiát. Ha módomban állna, megelőzném azt is.

CESARE: Pontosan *ugyanúgy* érintené a dolog?

GIORGIO: Talán a gyakorlatban nem. Jobban megráznának az Itáliában lezajló becstelen cselekedetek, mivel itt több barátom van és Itáliát jobban ismerem, így hát mélyebb érzelmeket váltana ki belőlem. De ezzel nem azt akarom mondani, hogy Berlin leigázása valamivel is helyesebb lenne, mint Milánóé.

Olyan ez, mintha a testvéremet, vagy egy barátomat ölnék meg. Valószínűleg jobban szenvednék, mintha valaki olyat ölnének meg, akít nem ismerek: de ez nem jelenti azt, hogy ez enyhébb bűn lenne, mint egy barátom megölése.

PIPPO: Jól van akkor. És mit tett, hogy megakadályozza a németek milánói invázióját?

GIORGIO: Semmit. Sőt, barátaimmal együtt megtettünk mindent, hogy távol maradjunk a csetepatétól; csupán azért, mert nem tudtunk tenni semmit, ami hasznos és szükséges lett volna.

PIPPO: Hogy mondhat ilyet?

GIORGIO: A dolog kézenfekvő. Úgy vélekedtünk, hogy a főnökeink, elnyomóink érdekeit védtük volna meg, ha megöljük barátainkat, más országok munkásait, akiket ugyanúgy főnökeik és egyben elnyomók küldtek a vérengzésbe. Így tehát megtagadtuk, hogy az igazi ellenség, azaz a főnökeink eszközként használjanak fel bennünket.

Mindenekelőtt a belső ellenségtől kellene megszabadulnunk ahhoz, hogy megvédhessük saját országunkat, nem pedig főnökeink országát. Baráti kezét nyújthatnánk az ellenünk küldött külhoni munkásoknak, és ha nem értenék meg, és továbbra is parancsolóikat szolgálnák, akkor megvédenénk magunkat.

AMBROGIO: Önt csak a munkásosztály érdeke foglalkoztatja, s nem érti meg, hogy a nemzet az osztályérdekek felett áll. Vannak olyan érzelmek, hagyományok és érdekek, melyek a nemzet népét egyesítik, az emberek különböző társadalmi helyzete és az osztályellentétek ellenére.

Aztán pedig létezik ám a gyökereinkre való büszkeség is. Hát nem büszke arra, hogy olasz, arra, hogy egy olyan ország szülöttje, melynek a világ a civilizációt köszönheti, s amely még ma is – akármit is hozunk fel ellene – a haladás vezére? Hogyhogya nem érzi a késztetést, hogy megvédje a latin civilizációt a germán barbarizmus ellen?

GIORGIO: Kérem, ne firtassuk egyik-másik ország civilizáltságát vagy barbarizmusát! Rögtön megemlíthetném, ha a munkások nem képesek méltányolni az önök „latin civilizációját”, az az önök hibája, a tőkésosztályé, mely megfosztja őket az oktatás lehetőségétől. Hogyan várhatják el valakitől, hogy ujjongjon örömeiben azért, mert tudatlanságba ringatják?

Ne áltassanak hát bennünket tovább! Hogy tudnák elhithetni velünk, hogy a németek mindenkinél barbárabbak, amikor éveken át pontosan önök voltak azok, akik méltányoltak mindent, ami németföldről érkezett? Ha maholnap a politikai helyzet megváltozik és a tőkés érdekek mást diktálnak, önök azt hangoztatnák, hogy a németek a civilizáció megtestesítői, az angolok és a franciák pedig barbárok?

De mit számít is ez! Ha egy ország fejlettebb a másiknál, illene továbbadnia a tudását, hogy megsegítse elmaradottabb bajtársait, ahelyett hogy profitáljon előnyéből s elnyomja és leigázza őket... Mindenféle hatalommal való visszaélés ugyanis korrupcióhoz és hanyatláshoz vezet csupán.

AMBROGIO: Legalább valahogy értékelhetné a nemzeti szolidaritást, mely az osztályok vetélkedésénél okvetlenül feljebbvaló...

GIORGIO Értem. Önt főképp a nemzeti szolidaritás színlelése foglalkoztatja, és épp ez az, ami ellen küzdünk leginkább. A nemzeti szolidaritás a tőkés és a munkások, az elnyomók és az elnyomottak közötti szolidaritást jelenti, más

szavakkal mondván, azt, hogy az elnyomottak alárendelt szerepüket elismerik és elfogadják.

A munkások érdekei szemben állnak a munkaadókéval, s amikor sajátos körülményeknek köszönhetően időszaki megállapodásra jutnak, arra törekszünk, hogy meggyőzzük őket arról, hogy a felszabadulás és a teljes jövőbeli fejlődés a munkások és a birtokosok közötti harctól függ. Ez az emberek közötti elnyomás és a kizsákmányolás megszűnéséhez kell, hogy vezessen.

Még megpróbálhatják megvezetni a munkásokat a nacionalizmus hazugságaival – de mindhiába! Ők már megértették, hogy más országok munkásai az ő testvéreik, és hogy az összes tőkés és a kormány – akár hazai, akár külföldi – az ellenségeik.

És ezzel én jó estét is kívánnék. Tudom, hogy sem a bírákat, sem a birtokosokat nem győztem meg mondandómmal; de talán Pippo, Vincenzo és Luigi számára nem fecsérelem feleslegesen a szót, hiszen ők is a munkásosztályból valók, akár csak én.

XVII.

LUIGI (*szocialista*): Minthogy itt mindenki megosztotta a véleményét, hadd mondhassam el én is az enyémet.

Ezek csupán az én saját gondolataim, s nem szeretném magam kitenni a tőkések és az anarchisták egyesült meg nem értésének.

GIORGIO: Csodálkozom azon, amit mond.

Mivel mindketten munkások vagyunk, barátoknak, elvtársnak kellene tartanunk egymást. Úgy tűnik azonban, hogy ön az anarchistákat a szocialisták ellenségének tekinti. Ellenkezőképp, mi a barátaik vagyunk, együttműködésre készen.

Még akkor is, ha számtalan, közismert szocialista megkísérelte már – és még mindig próbálja – szembeállítani az anarchizmust a szocializmussal, az igazság az, hogy ha a szocializmus egy olyan társadalmat, vagy társadalmi törekvést jelent, amelyben az emberek barátságban élnek, melyben mindenki jóléte minden egyes ember jólétét feltételezi, melyben nincs szolgaság és elnyomás, s mindenkinek megvan a lehetősége a maximális fejlődésre és arra, hogy békében élvezze a civilizáció és a közösségi munka összes jótéteményét, akkor nemcsak, hogy szocialisták vagyunk, hanem jogunk van ahhoz, hogy magunkat a legradikálisabb és legkövetkezetesebb szocialistának tartsuk.

Különb is, tudja azt még Ambrogio bíró úr is – aki már annyi mindenkit juttatott a dutyiba közülünk –, hogy mi voltunk az elsők, akik megismertettük, elmagyaráztuk és elterjesztettük a szocializmust az emberek körében. Ha pedig apránként oda jutottunk, hogy elhagytuk a nevet, és egyszerűen csak anarchistáknak hívtuk magunkat, az azért volt, mert felnőtt mellettünk egy másféle – tekintélyelvű és parlament-párti – iskola, melynek sikerült érvényt szereznie és a szocializmusból egy olyan kores, meghunyászkodó dolgot csinálnia, hogy már lehetetlennek tűnt összeegyeztetni az eszméinkkel és módszereinkkel azt, ami annyi ellenszenvet váltott ki belőlünk.

LUIGI: Tulajdonképpen megértem az érvelését és valószínűleg rengeteg dologban egyet is értünk, főképp a kapitalizmus kritizálásában.

De véleményünk nem egyezik ám meg mindenben. Először is azért, mert az anarchisták mindössze a forradalomban hisznek, és visszautasítják a küzdelem azon civilizáltabb eszközeit, melyek felváltották azokat az erőszakos módszereket, melyek talán korábban szükségesek lehettek. Azon túl pedig – még ha erőszakos forradalomnál kötnénk is ki – szükségünk lenne egy új kormány létrehozására, amely rendbe tenné a dolgokat és nem hagyná, hogy mindent a nép végezzen el, csak úgy kényére-kedvére.

GIORGIO: Nosza, vesézzük ki ezt egy kicsit! Ön komolyan azt hiszi, hogy a társadalom radikális átalakítása, a kiváltságok eltörlése, a kormány megdöntése,

vagy a burzsoázia vagyonfosztása lehetséges anélkül, hogy erőszakhoz folyamodnánk?

Remélem, nem áltatja magát azzal, hogy a birtokosok és a vezetők ellenvetés nélkül megadják majd magukat, anélkül, hogy felhasználnák a mellettük álló erőket, és hogy akármilyen módon is készségesek lesznek osztozni az elnyomottak sorsában. Csak kérdezze körbe az itt jelen lévő urakat, hogy vajon örömezt megszabadulnának-e tőlünk, amint csak tehetnék?

LUIGI: Nem, nincsenek ilyesféle illúzióim.

Minthogy azonban a munkások többsége választópolgár, helyközi és országgyűlési választásokon vehet részt, nekem úgy tűnik, hogy mindenféle nagyobb erőfeszítés nélkül – ha tudnának és akarnának – olyan embereket juttathatnának hatalomra, akikben megbíznak. Lehetnének azok szocialisták, vagy akár – ha önnek jobban tetszik – anarchisták is, olyanok, akik kedvező törvényeket hoznának, államosítanák a földeket és az üzemeket, és bevezetnék a szocializmust.

GIORGIO: Persze, ha tudnának és akarnának!

Ha azonban eléggé tudatosak lennének és fel tudnák fogni, hogy miben gyökereznek problémáik és hogyan lehetne orvosolni azokat, ha igazán elszántak lennének arra, hogy felszabadítsák magukat, akkor a forradalom majdhogynem erőszakmentesen zajlódhatna le. A munkások azt tehetnék, amire vágynak, nem lenne szükség a parlamentbe vagy a kormányba küldeni az embereket, akik – a hatalom csábításától megrészegülve és megfertőződve, ahogy sajnos az lenni szokott – úgy vélnék, hogy lehetetlenség lenne kielégíteni a társadalmi szükségleteket és akképpen cselekedni, ahogy a választópolgárok azt elvárják tőlük.

De sajnos a munkások többsége tehetetlen, és akaratgyenge; olyan helyzetben vannak, amely nem ad lehetőséget arra, hogy erkölcsileg felszabadíthassák magukat, hacsak először nem javulnak anyagi körülményeik. Így tehát a társadalom átalakulása azon kisebb csoportok munkájának köszönhető majd, amelyek tagjai szerencsés helyzetükből kifolyólag képesek az átlag fölé emelkedni – ez a számszerű, vezető erővé előlépett kisebbség húzza magával a lemaradt sokadalmat.

Vessen csak egy pillantást a tényekre, és meglátja, hogy pontosan a munkásosztály erkölcsi és anyagi helyzete miatt képes a burzsoázia a kormánnyal karöltve a parlamenttől minduntalan elérni azt, ami nekik kedvez. Ez az, amiért kitalálták és fenntartják az általános szavazójogot. Amint éreznék, hogy veszély fenyegeti törvényességét, ők lennének az elsők, akik megszüntetnék azt, és ezzel úgymond visszaélnének a nép akaratával. Sőt, ezt is teszik minden esetben, amikor a törvény valami hiba folytán ellenük játszik.

LUIGI: Ön ezt mondja, de közben azt tapasztaljuk, hogy a szocialista képviselők száma folyamatosan növekszik. Egy napon majd ők lesznek többségben és akkor...

GIORGIO: De nem veszi észre, hogy amikor a szocialisták bekerülnek a parlamentbe, azon nyomban lehiggadnak, s – akik addig veszélyt jelentettek – a fennálló rendszer csatlósáivá, fenntartóivá válnak? Mellesleg, azzal, hogy szocialistákat küldünk a parlamentbe, a burzsoázia javára teszünk szolgálatot, minthogy a legaktívabb, a legtehetségesebb és a legnépszerűbb embereket engedjük ki a nép soraiból, és azokat burzsoá környezetbe helyezzük át. S ahogy azt már említettem, ha úgy adódik, hogy a szocialista képviselők tényleges veszélyt jelentenek, a kormány fogja, és kiebrudalja őket és felülbírálja a választójogot.

LUIGI: Ez azért tűnhet önnek így, mert mindig baljósan szemléli a dolgokat. Ehelyett, a világ lépésről lépésre, fokozatosan halad az evolúció útján. A munkásosztály számára elengedhetetlen, hogy önmagát okítva, szervezeten, képviselőit a törvényhozó testületbe küldve készüljön fel a burzsoázia leváltására; s ha majd éretté válik arra, hogy saját kezébe vegye az irányítást, kialakulhat az általunk hön áhított új társadalom. Az összes civilizált országban a szocialista képviselők száma növekszik, s ennek megfelelően erősödik a támogatottságuk is az emberek körében. Egy napon nyilvánvalóan ők lesznek majd többségben, s ha akkor a burzsoázia és a kormány nem enged békésen a tömeg nyomásának és megpróbálja erőszakkal féken tartani azt, mi is erőszakkal fogunk felelni rá. Mindez időt igényel. A természet és a történelem törvényeit erőszaknak kitenni felesleges és hasztalan.

GIORGIO: Tisztelt Luigi, a természet törvényei nem szorulnak védelemre: saját maguk vívják ki tekintélyüket. Az emberek fáradtságos munkával fedezik fel, s használják jóra-rosszra azokat; vigyázzunk azonban, hogy ne fogadjuk el a társadalmi tényeket természeti törvényekként, mint ahogy azt az érdekeltek – esetünkben a burzsoázia védelmében fellépő közgazdászok és szociológusok – élénk tárják.

Ami a „történelem törvényeit” illeti: azok a már lezajlott történések után keletkeznek, először a történelmet alkotjuk meg.

Hogy a világ lassan vagy gyorsan halad, előre vagy hátrafelé, mindez számtalan természeti és emberi tényező eredménye – hiba tehát magabiztosan állítani, hogy a fejlődés folytonos és egyazon irányba halad.

Jelenleg minden bizonnyal igaz az, hogy a társadalom egy folyamatos, lassú fejlődés útján halad; a fejlődés azonban alapvetően nem más, mint változás. Ha egynehány változás pedig abba a jó irányba terel bennünket, amely az ember számára a testvériség és a szabadság egy felsőbb eszméjére emelkedését jelenti, akkor lesznek olyanok, akik a már létező intézményeket erőltetik majd ránk, vagy hátráltatják, esetleg megsemmisítik a már elért haladást.

Amíg az emberek között dül a viszály, nem vehetjük végérvényesen biztosnak a társadalmi szerveződésben végbement fejlődést.

A fejlődés összes elemét előnyünkre kell felhasználnunk. A maradi és hátráltató

erők ellen pedig fel kell lépünk, meg kell próbálnunk féken tartani és semlegesíteni őket.

Az emberiség sorsa manapság a munkások és az kizsákmányolók közötti harcon alapul. Bármilyen legyen az, ami megbékíti a két ellenséges osztályt, bármilyen együttműködés a kapitalisták és a munkások, a kormány és az emberek között – annak érdekében, vagy annak ürügyén, hogy a társadalmi vitákat lecsillapítsa – az elnyomó osztály javát szolgálja csupán. Az ingatag lábon álló intézményeket megerősítik, sőt, ami még rosszabb, a munkásosztály legfejlettebb összetevőit elkülönítik az emberektől, s egy új, kiváltságos osztályba olvasztják őket, mely az ipari, gazdasági és politikai mágnások érdekeit szolgálja, ezáltal az emberek többségét alávetett és kizsákmányolt státuszba taszítja.

Őn fejlődésről beszél, és úgy tűnik, azt hiszi, hogy szükségszerű és elkerülhetetlen az, hogy az emberiség a szocializmushoz érkezen, akarják-e vagy sem azt az emberek. Szocializmus alatt azt a társadalmat értem, mely mindnyájunk közös érdekéért született; melyben a termelési eszközökön mindenki osztozik, mindenki dolgozik és mindenki ugyanazzal a jogokkal rendelkezik azért, hogy a civilizáció előnyeit egyaránt élvezhesse.

De ez nem így van. A szocializmus akkor jön majd létre, ha az emberek akarják azt, és meg is teszik azt, ami annak eléréséhez szükséges. Máskülönből lehetséges, hogy a szocializmus helyett egy olyan társadalmi helyzet alakul ki, melyben az emberek közötti különbség nagyobb és tartósabb lesz, s melyben ez emberiség két külön fajra tagolódik: szolgákra és parancsolóikra. Ezek között helyezkedik majd el egy osztály, mely értelem és pusztá erőszak együttesével biztosítja ez utóbbi domináns szerepét – vagy egyszerűen csak folytatódik a jelenlegi, állandósult harci helyzet, válság és háborúk jobb-rosszabb időszakainak váltakozásával.

Tulajdonképpen azt mondanám, ha hagynánk, hogy a dolgok saját, természetes útjukat járják, az evolúció valószínűleg épp az ellenkező irányba tartana, mint ahogy mi óhajtuk. A kiváltságok megszilárdítása, valamint a jelenlegi uralkodók kényének megfelelő, állandósult egyensúly felé haladna, minthogy természetes az, hogy a hatalom az erőseké, s azok, akik eleve bizonyos fölényrel szállnak harcba ellenfelükkel, állandóan újabb előnyöket szereznek a küzdelem folyamán.

LUIGI: Lehet, hogy igaza van – pont ez az, amiért ki kell használnunk mindazt, ami rendelkezésünkre áll: az oktatást, a szervezőkészséget és a politikai küzdelmet...

GIORGIO: Igen, mindazt és csakis azt, ami célunk megvalósulásához vezet. Az oktatást, minden bizonnyal. Ez az első dolog, mert ha nem hatunk az egyén elméjére, ha nem ébresztjük tudatára az embereket, ha nem ösztökéljük érzelmeiket, vagy ha nem lelkesítjük fel tenni akarásukat, a fejlődés lehetetlen. Az oktatás alatt nem igazán azt értem, hogy csak bújjuk a könyveket – noha az is szükséges, még ha nehezen elérhető is a munkásosztály számára. Inkább azt az ismeretátadást nevezném oktatásnak, amit az ember tudatosan szerez

a társadalmi kapcsolatok, a propaganda által, vagy az eszmecserékkel és a közügyekben való érdekeltséggel, a saját vagy mások fejlesztésére vívott harcban való részvétellel.

Ilyetén az egyén oktatása szükségszerű és elegendő lehetne ahhoz, hogy a világot átformáljuk, persze csak ha mindenkit elérhetnénk vele. Sajnos, ez azonban lehetetlen.

Hatással van ránk a körülöttünk lévő környezet – meghatározó szerepet tölt be, úgymond formálja az embert. Ha a közeg ehhez nem megfelelő, az ember csak akkor juthat előbbre, ha harcba száll ellene. Egy adott időszakban – különös körülményeknek vagy veleszületett adottságoknak köszönhetően – mindössze egy maroknyi ember képes csak a környezete felé emelkedni, reagálni rá és részt venni annak átformálásában.

Ez az a tudatos kisebbség, mely megtöri a jeget és erőszakkal megváltoztatja a külső körülményeket.

Szervezőképesség: lenyűgöző és nélkülözhetetlen, feltéve, ha arra használják, hogy harcoljanak a felettesek ellen, nem pedig, hogy egyezsége jussanak velük. Politikai küzdelem: magától értetődik, persze csak ha a kormány elleni harcot értjük alatta, nem pedig a kormánnyal való közreműködést.

És most hegyezze a fülét! Ha szeretné jóváhagyni, fenntartani, jobbá és elviselhetőbbé tenni a kapitalista rendszert, elfogadható, ha bizonyos kompromisszumokba belemegy és némi együttműködést tanúsít; ha valójában azonban a rendszert szeretné megdönteni, akkor ki kell lépnie belőle és nyíltan fel kell lázadnia ellene.

S minthogy a forradalom szükségszerű, s akárhogyan is nézzük, a kérdésekre csak a forradalom felelhet meg válaszként, nem gondolja, hogy testben és lélekben már készülünk kellene rá, ahelyett, hogy csak áltatjuk a tömeget, annak reményét kelve, hogy képesek lesznek áldozatok és véres harcok nélkül kivívni az egyenlőséget?

LUIGI: Rendben van, tegyük fel, hogy a forradalom elkerülhetetlen. Megannyi szocialista osztja ezt a véleményt. De mindig is szükség lesz egy új kormány felállítására, mely irányítja és megszervezi a forradalmat.

GIORGIO: Miért? Ha az emberek között nincs elegendő forradalmár, fizikai- és szellemi munkás, aki a küzdelem időszakában a mindennapi élet szükségleteit el tudná látni, a forradalom nem valósulhat meg, vagy ha meg is valósul, sikere kétséges. Ha pedig számuk elegendő, mi másra szolgálhatna a kormány, ha nem arra, hogy a nép kezdeményezéseit megbénítsa, s alapjában véve magát a forradalmat elfojtsa?

Voltaképp, mit vár ön egy parlamentáris, diktatórikus kormánytól? A kormánynak mindenekelőtt biztosítania kell önnön létének fenntartását – azaz, fel kell állítania egy haderőt, amely megvédi az ellenfeleitől és akaratát kiterjeszti az ellenszegülőkre. Ezek után kezelnie kell a konfliktusokat, és elfogadtatni saját akaratát az emberekkel, ezért hát törvényt kell hoznia...

Melyek valószínűleg nem tetszenek majd mindenkinek.

Mindeközben az élet nem áll meg. Lehetséges, hogy a vagyon ténylegesen a munkások kezébe vándorol, azután pedig – minthogy elengedhetetlen a napi szükségletek kielégítése – ugyanezen munkásoknak kell megoldaniuk a mindennapi problémákat, és nem várhatnak a vezetőik döntésére... Akik ezáltal nem tehetnek mást, mint hogy belássák, hogy vezetőként hasznavehetetlenek, s beleolvadnak a munkások hadába.

Az is megeshet, hogy a vagyon a birtokosok kezében marad. Ez esetben – kényük-kedvük szerint rendelkezvén azzal – továbbra is ők lesznek, akik döntenek a társadalmi élet kérdéseiben, és arra törekednek majd, hogy elkeressék a szocialistákból (s nem pedig a minden szempontból kormányellenes anarchistákból) álló új kormányt, vagy hogy elérjék, hogy az alávesse magát a burzsoázia akaratának.

Nem megyek bele most a részletekbe, mert mennem kell, s nem tudom, mikor térek vissza. Egy ideig most nem látjuk egymást.

Gondolkodjon el mindarról, amit mondtam – remélem, mire visszajövök egy új bajtársat üdvözölhetek önben!

Minden jót önöknek!

Vörös és Fekete

voros-es-fekete@riseup.net